

Postal No.-- CHD/0111/2015-17

Regd No. 32212/78

ਲੁਥਾਣਾ ਸੇਵਕ

ਦਸੰਬਰ 2016

ਮਾਸਿਕ

ਮੁੱਲ : 15/-

ਅਦਾਰਾ 'ਲੁਥਾਣਾ ਸੇਵਕ' ਵੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਕੋਟਿਨ-ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਣਾਮ !

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਥਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਰਜਿ.), ਸੈਕਟਰ 30-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਤੇਰੇ ਕਵਣੁ ਕਵਣੁ ਗੁਣ ਕਹਿ ਕਹਿ ਗਾਵਾਂ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਤੁਮਰੀ ਮਹਿਮਾ ਬਰਨ ਨ ਸਾਕੋ ਤੂੰ ਠਾਕੁਰ ਉਚ ਭਗਵਾਨਾ ॥ ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵਖਿਆਨ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਧਰਮ ਗੁਰੂ, ਇਕ ਵਿਚਾਰਕ, ਇਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ, ਇਕ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ-ਯੋਧਾ-ਜਰਨੈਲ, ਇਕ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ, ਇਕ ਸ਼ਾਇਰ, ਇਕ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਇਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ, ਉਪਦੇਸ਼ਕ, ਵਿਦਵਾਨ, ਦ੍ਰਿੜ ਸਖਸ਼ੀਅਤ, ਆਗੂ, ਰਹਿਬਰ, ਗੁਰੂ-ਚੇਲਾ, ਸਿਰਜਨਹਾਰ, ਯੁੱਗ-ਪੁਰਸ਼, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਸੂਬਾ ਬਿਹਾਰ ਵਿਖੇ 1666 ਈ. ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਹੋਇਆ। “ਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਮਾਰਾ ਭਯੋ ਪਟਨਾ ਸਹਰ ਬਿਖੈ ਭਵ ਲਯੋ ॥” ਮੁੱਢਲੇ ਬਾਲ ਕੋਤਕ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਚਲਣਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ) ਵਿਖੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਇਤਿਆਦਿ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ। ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 9 ਸਾਲ ਦੀ ਮਨੁੱਖਾ ਆਯੂ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਧਰਮ, ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜ ਕੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਭਾਂਪਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਵੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ ਮਨਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਾਹਨ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਮਣੀਕ ਜਗ੍ਹਾ ਮੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਨਗਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਵੰਜਾ (52) ਕਵੀ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਰਚਿਆ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਸਾਮ ਕਾਮਰੂਪ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਰਾਇ ਦੀ ਰਾਜਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੰਧੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤੇ ਅਤੇ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਜੋ ਕਿ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇੜੇ ਹੈ ਈਰਖਾਲੂ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਫਤਹਿ ਸ਼ਾਹ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪਹਿਲੀ ਜਿੱਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਰਾਜੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਜੋ ਕਿ ਕੱਟੜ ਸੁੰਨੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸੀ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਕੇ ਧਰਮ, ਮਜ਼ਹੂਮਾਂ ਤੇ ਔਤਿਆਚਾਰ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਦਾਰ ਸਨ। ਯੁੱਧ ਉਪਰੰਤ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ ਪੁੱਜੇ। ਉਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਲੇ ਉਸਾਰੇ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਵਿਸਾਖੀ ਮੌਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਕੇਸ ਰੱਖ ਕੇ, ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਇਤਿਆਦਿ ਹੋਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕਈ ਹਮਲੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੀਤੇ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1699 ਦੀ ਵੈਸਾਖ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਸਮੇਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸੀਸ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਸਾਜ ਕੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚਾਰ ਬਜਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਪਾਹੁਲ) ਦੀ ਵਿਧੀ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ (ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਸੂਯੇ, ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ) ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੀਰ ਰਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਪਤਾਸ਼ੇ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮਿਠਾਸ ਪਾਈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਇਤਨਾ ਗਹਿਰਾ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਮੌਤ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੌਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ। “ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥ ਸਿਰ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥ ਇਤਿ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰ ਧਰੀਜੈ ॥ ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਕਾਣੁ ਨ ਕੀਜੈ ॥” ਨੂੰ ਲੀਹ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ “ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਗਾਖੜੀ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ॥” ਰਾਹੀਂ ਧਰਮ ਰਾਖੀ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮਿ ਅਨੁਸਾਰ “ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ ॥ ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵਿ ਪਠਾਏ ॥” ਅੱਗੇ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਹਾਦਤ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਧਰਮ ਜਾਂ ਅਸੂਲ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਾ

ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। “ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੋ ਲਰੇ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤੁ। ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤਿ॥”

ਸਿੱਖੀ ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨੇਮਾਂ, ਅਸੂਲਾਂ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਸੇਧਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲੋਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪਿਰਤ ਪਾਈ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ। ਸੰਨ 1469 ਈ. ਤੋਂ 2016 ਈ. ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਭਾਵ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰ ਕੌਰ ਜੀ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਅਰਦਾਸ ਜਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਦਿਲ ਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਝਲਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੀ ਸ਼ਾਮ 45000 ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ‘ਹੇ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ-ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਬਲ ਬਖ਼ਸ਼ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਿਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋਏ।’ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜੀ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ, ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ, ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਅਤੇ 737 ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਧਰਮ ਕੌਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਉਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ “ਪਹਿਲਾ ਮਰਣਿ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ॥ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾਕ ਰੇ ਠਕਾਤ ਉਅ ਉਹ ਮਾਰੈਪ ਸਿ॥” ਅਤੇ ਕਿਹਾ “ਮਰਣੁਮੁ ਠਾਸਾਸੁ ਰਿਆਹ ਕੁਹੈ ਜੋ ਹੋਇਮ ਰਨਿਪ ਰਵਾਣੇ॥”

ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਅੱਜ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ 12 ਮਿਸਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਮਿਸਲ ਸ਼ਹੀਦ’ ਭਾਵ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਮਿਸਲ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰਕੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਾ ਕੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਸਿਖਰ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਧਰਮ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚਾਰ ਪੰਜ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਰਵਉੱਚ ਸਥਾਨ ‘ਤੇ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਇਛੱਕ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪਤਿਤਪੁਣੇ, ਨਸ਼ੇੜੀਪੁਣਾ, ਪਾਰਟੀਬਾਜੀ, ਰਾਜਸੀ ਭਜਦੌੜ ਅਤੇ ਸੌੜੇ ਮੰਤਵਾਂ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਨਿਘਾਰ ਵੱਲ ਤੋਰਿਆ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਕਾਬੂ ਪਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ “ਪੰਥ ਜੋ ਰਹਾ ਤੇ ਤੇਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਭੀ ਰਹੇਗਾ ਨਾਥ॥ ਪੰਥ ਨਾ ਰਹਾ ਤੇ ਤੇਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਣ ਮਾਨੇਗਾ॥” ਸੋ ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਾ ਮੋਤੀ ਰਾਮ ਮਹਿਰਾ ਜੀ ਨੇ “ਸੇਵਕ ਕੀ ਉੜਕਿ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤ॥ ਜੀਵਤ ਸਾਹਿਬ ਸੇਵਿਓ ਅਪਨਾ ਚਲਤੇ ਰਾਖਿਓ ਚੀਤਿ॥” ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਈਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਅਮਲੀ ਸੇਧ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵੱਲ ਹੋਈਏ।

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ
ਮੋ. 98140-17067

ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਅਤੇ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ

ਨਵੇਂ ਸਾਲ 2017

ਦੀਆਂ ਹਾਰਦਿਕ ਵਧਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ

ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ

ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ

Chief Editor
S. Gurcharan Singh
117, Sector-35-A, Chandigarh
M.: 98140-17067

Addl. Chief Editor
Major Narinder Singh Jallo (Retd.)
H.No. 96-Sec-71, SAS Nagar
Tel.: 98881-34553

Editor
S. Bhagwan Singh Lubana
Dy. Chief Engineer (Retd.)
187, Hardyal Nagar, Garha Road, Jalandhar
E-mail: lubanabs@yahoo.co.in
M.: 98155-40240

Advisors
S. Manjit Singh S.E. (Retd.) Jalandhar
Dr. Davinder Singh, Mukerian
Er. Harbir Singh Multani Jalandhar

ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੇ ਸਲਾਨਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪਤਾ

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ, ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ
ਸੈਕਟਰ 30-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਫੋਨ - 0172-2657340
e-mail: lobanafoundation@gmail.com
Websitelink : bmslchd.org

**FOR ONLINE DEPOSITS OF FUNDS BANK ACCOUNT
DETAIL IS AS UNDER:-**

Bank Name :- State Bank of India
A/c No.-10304629441, IFSC Code:- SBIN0001443
Note - On depositing kindly intimate your
name and address to the Foundation.
Contact no.-0172-2657340 & President
9814017067, General Secretary-94173-39469

ਦੇਸ਼ : 150 ਰੁਪਏ
ਪਰਦੇਸ਼ : 20 ਡਾਲਰ
ਜੀਵਨ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ : 1100 ਰੁ.
ਜੀਵਨ ਮੈਂਬਰ ਪਰਦੇਸ਼ : 7500 ਰੁ.

ਚੰਦਾ ਚੈਕ ਜਾਂ ਡਰਾਫਟ ਰਾਹੀਂ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ, ਮਿਤੀ ਅਤੇ ਦਿਨ
ਜਨਵਰੀ - 14-1-2017 (ਸ਼ਨੀਵਾਰ)
ਫਰਵਰੀ - 12-2-2017 (ਐਤਵਾਰ)

ਬਾਨੀ ਸੰਪਾਦਕ
ਸਵ. ਮੇਜਰ ਸ਼ਰਮ ਸਿੰਘ ਜ਼ਰੂਰਾ

ਤਤਕਰਾ

ਜਿਲਦ ਨੰ. 41

ਅੰਕ - 58

ਦਸੰਬਰ - 2016

1. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਜ਼ਾਦੀ	5
2. ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ	8
3. ਸਾਕਾ ਸਰਹੰਦ ਅਤੇ 'ਹਾਅ ਦੇ ਨਾਅਰੇ' ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ	10
4. ਸੱਚ ਦੀ ਜਦੋਂ ਕਲਮ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ...	12
5. ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤਿਉਹਾਰ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਡੇ	13
6. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ	14
7. ਸ਼ੋਕ ਸਮਾਚਾਰ	18
8. ਸ਼ੋਕ ਸਮਾਚਾਰ	20
9. ਕਿਹੜੀ ਐਂ ਤੂੰ ਸਾਗ ਤੋੜਦੀ...	21
10. ਕਹਾਣੀ (ਬਾਲ-ਕੁਮਾਰੀ)	22
11. ਕਾਵਿ-ਕਿਆਰੀ	25
12. ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ	27
13. ਕੀ ਜਾਣਾ ਮੈਂ ਕੀਏਂ?	28
14. Health Tips by Experts	29
15. ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ	32
16. ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ	33
17. ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ	36
18. ਮੈਟਰੀਮੋਨੀਅਲ	38

**'ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ' ਵਿਚ ਛਪਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਕਾਂ
ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਜਾਂ
ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਅਦਾਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੇ।**

Printed & Published by
Gurcharan Singh for Baba Makhan
Shah Lobana Foundation (Regd.)
Sector 30-A, Chandigarh.

Computer Designing - WP&S, M.: 98153-78692

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਜ਼ਾਦੀ

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਡੱਲੀ

ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਹੱਲਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨ ਸਹਾਰ ਕੇ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਅੱਗੇ ਚੁਫਾਲ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਗੁਆ ਬੈਠੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਨਾਮ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇ 'ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਦੇ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਭਾਰਤ-ਵਾਸੀ ਭੈਭੀਤ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੋਵੇਂ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਨਿਰਾ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾੜ੍ਹ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ, ਗੈਰ ਮੁਸਲਿਮ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਚਿੰਤਕ ਹੋਣਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਈਮਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਤੇ 'ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ' ਦਾ ਦਾਰੂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਡਾਢਾ, ਮਾੜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮਾੜਾ, ਡਾਢੇ ਤੋਂ ਮਾਰ ਖਾਂਦਾ ਸੀ; ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ-ਪਸੰਦ ਸਨ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤਾਕਤਵਰ, ਤਾਕਤਵਰ ਨਾਲ ਜੂਝੇ; ਜੇ ਪਾੜ-ਖਾਣੇ ਬਘਿਆੜ ਗਊਆਂ ਉੱਤੇ ਟੁੱਟ ਪੈਣ ਤੇ ਹੌਂਤਿਆ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ। ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਟੱਕਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਹਰਜੇ ਵਾਲੀਗ ਲੱਠ ਹੀਂ, ਅਖਰ ਜੰਦਗੀਂ ਏਕਸੰ ਗ੍ਰਾਮਹੈ ਸ਼ ਕਤੀਵਾਨ, ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਨਾਲ ਟੱਕਰੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ:

ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ਤਾ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਨ ਹੋਈ॥ (ਪੰਨਾ ੩੬੦)

ਇਥੇ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਨਤਾ, ਬੋਲ ਬਾਣੀ, ਪਹਿਰਾਵਾ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਤੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਸੱਭੇ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਬੇਪਤ ਸਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁਗਲ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਹਾਲਤ ਤਰਸਯੋਗ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਚੁੱਭਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਨ ਤੇ ਹਿੰਦ ਦਾ ਕੌਮੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੇ:

ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲਬੀ ਜਾਇ॥ ਸਭੁ ਹਰਾਮੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ॥

(ਪੰਨਾ ੧੪੨)

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਕਉ ਅਲਹੁ ਕਹੀਐ ਸੇਖਾਂ ਆਈ ਵਾਰੀ॥

ਦੇਵਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਕਰੁ ਲਾਗਾ ਐਸੀ ਕੀਰਤਿ ਚਾਲੀ॥...

ਘਰਿ ਘਰਿ ਮੀਆ ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਬੋਲੀ ਅਵਰ ਤੁਮਾਰੀ॥ (ਪੰਨਾ ੧੧੯੧)

ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਲੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲੁ ਕੀਆ॥

(ਪੰਨਾ ੪੭੦)

ਅਭਾਖਿਆ ਕਾ ਕੁਠਾ ਬਕਰਾ ਖਾਣਾ॥

ਚਉਕੇ ਉਪਰਿ ਕਿਸੈ ਨਾ ਜਾਣਾ॥ (ਪੰਨਾ ੪੭੨)

ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਇਹ ਕਾਰੀ ਜ਼ਖਮ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਗੱਦੀ ਨੂੰ ਦਸ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤਕ ਚਲਾਇਆ; ਥਾਂ-ਥਾਂ 'ਸੰਗਤਾਂ' ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ; ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਥਾਪੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿ ਨੇਕੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਗਠਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬਦੀ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈ ਸਕੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਵਧਾਨ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮਾਲਾ ਫੜ ਕੇ ਜਾਂ ਏਕਾਂਤਵਾਸ ਲੈ ਕੇ ਦਿਨ-ਕਟੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਿਰ ਤਲੀ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ:

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ।

ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ॥

ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ॥

(ਪੰਨਾ ੧੪੧੨)

ਇਸ ਜਬਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਈ ਵਿਰੋਧ ਉਠੇ ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਸਨ। ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖੋਹਿਆ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਡੋਲੇ ਮਹੱਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਦਾਗੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੇ ਬਗਾਵਤ ਕੀਤੀ; ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨੇ ਮਰਾਠਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ;

ਗੋਕਲ ਨੇ ਜਾਣਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਖਾਂ ਖਟਕ ਨੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਇਆ। ਇਹ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਥੇਬੰਦ ਯਤਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੁਆਲਾਮੁਖੀ ਜਗਾ ਕੇ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਚਲਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਮਰ ਭਰ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕੇ ਰੱਤ-ਪੀਣੇ ਕਸਾਈ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਰੱਜ ਕੇ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਅੰਧੀ ਰੱਯਤ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸੀ ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਭੈ ਇਕ ਹੁਊਆ ਹੀ ਹੈ, ਮਨ ਤਕੜਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਡਰ ਦਾ ਤਾਪ ਉਤਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਿਰਭੈਤਾ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹੈ :

ਡਰੀਐ ਜੇ ਡਰੁ ਹੋਵੈ ਹੋਰੁ ॥

ਡਰਿ ਡਰਿ ਡਰਣਾ ਮਨ ਕਾ ਸੋਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੫੧)

ਪਰਵਾਹ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਕੇਰੀ ਬਾਝੁ ਸਚੇ ਨਾਹ ॥

(ਪੰਨਾ ੪੭੩)

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲਿਪੀ ਤੇ ਬੋਲੀ ਬਾਰੇ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਗਾਇਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਂਝਾ ਲੰਗਰ ਲਾ ਕੇ ਸਾਂਝੀ ਪੰਗਤ ਬਿਠਾ ਕੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਵਹਿਮ ਤੋੜਿਆ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਸਬਕ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਤੀ ਗਰੀਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਬਸਤੀ 'ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੱਕ' ਵਸਾ ਕੇ ਇਸ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਗਾਈ :

ਸੇ ਮੁਕਤੁ ਸੇ ਮੁਕਤੁ ਭਏ ਜਿਨ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਜੀ

ਤਿਨ ਤੂਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ॥

ਜਿਨ ਨਿਰਭਉ ਜਿਨ ਹਰਿ ਨਿਰਭਉ ਧਿਆਇਆ ਜੀ

ਤਿਨ ਕਾ ਭਉ ਸਭੁ ਗਵਾਸੀ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੧)

ਜਿਸੁ ਅੰਤਰੁ ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ

ਤਿਨਿ ਜਨਿ ਸਭਿ ਡਰ ਸਟਿ ਘਤੇ ਰਾਮ ॥

(ਪੰਨਾ ੫੪੦)

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਤੇ ਸਾਂਝਾ

ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਧਰਮ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਧੁਨ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ :

ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥

ਅਲਹ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡੁ ਪਰਾਨ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੧੩੬)

ਜਾ ਤੂ ਮੇਰੈ ਵਲਿ ਹੈ ਤਾ ਕਿਆ ਮੁਹੰਦਾ ॥

ਤੁਧੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਨੋ ਸਉਪਿਆ ਜਾ ਤੇਰਾ ਬੰਦਾ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੦੬੬)

ਹੁਣ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਜਲਵਾ ਸਾਫ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਰਾਜ-ਸੱਤਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜਰਵਾਣੇ ਤੇ ਮਜ਼ਬੀ ਆਗੂ ਦੋਵੇਂ ਤਿਲਮਿਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। 'ਤੋਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ' ਵਿੱਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹਨ :

'ਤਿਨ ਚਾਰ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਗਰਮ ਸੀ। ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਝੂਠ ਦੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮੱਤ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।'

'ਅਜ ਸਿਹ ਚਹਾਰ ਪੁਸ਼ਤਿਉਂ ਈਂ ਦੁਕਾਨਿ ਰਾ ਗਰਮੀਦਾਸਤੰਦ ਮੁਦੱਤਰ ਬਖ਼ਾਤਰ ਮੀਗੁਜ਼ਸਤ ਕਿ ਈਂ ਦੁਕਾਨਿ ਬਾਤਲ ਰਾ ਬਰਤਰਫ ਬਾਯਦ ਸਾਖਤ, ਉਰਾ ਦਰ ਜਰਗਾਇ ਅਹਲਿ ਇਸਲਾਮ ਦਰ ਬਾਯਦ ਆਵਰਦ।' (ਤੋਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ)

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਾਠਕ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਜ਼ਬੀ ਜਨੂੰਨ ਵਿਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ੇਖ ਅਹਿਮਦ ਸਰਹੰਦੀ (੧੫੬੧-੧੬੨੪) ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਜੱਦਦ ਅਲਫਸਾਨੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝ ਤੇ ਰਵਾਦਾਰੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਨਿਰੋਲ ਮੁਸਲਮ ਤੁਅੱਸਬ ਨੂੰ ਗਰਮਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਕੱਟੜ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੇ ਰਾਜ-ਸੱਤਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਬੁਖਾਰੀ ਨੂੰ ਖ਼ਤ ਲਿਖਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ-

'ਇਸ ਸਮੇਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਾਲੇ ਲਾਨਤੀ ਕਾਫਰ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਇਕ ਅੱਛੀ ਘਟਨਾ ਹੈ ਤੇ ਮਰਦੂਦ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਲੱਕ ਤੋੜਵੀਂ ਹਾਰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਕਤਲ ਪਿੱਛੇ ਨੀਅਤ ਜਾਂ ਗਰਜ਼ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਕਾਫਰਾਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੀ ਇਸਲਾਮ ਲਈ ਨਿਆਮਤ ਹੈ।' 'ਦਰੀ ਵਕਤ ਕੁਸ਼ਤਨਿ ਕਾਫਰਿ ਲਈਨਿ ਗੋਇੰਦਵਾਲ, ਬਿਸਯਾਰ ਖ਼ੁਬ ਵਾਕਯਾ ਸੂਦ, ਬਾਇਸਿ ਸ਼ਿਕਸਤਿ ਅਜ਼ੀਮ ਬਰ ਹਨੂਦਿ ਮਰਦੂਦ ਗਸ਼ਤ। ਬਹਰ ਨਿਯਤ ਕਿ ਕੁਸ਼ਤਾ ਬਾਸ਼ੰਦ ਵ ਬਹਰ ਗਰਜ਼ ਕਿ ਹਲਾਕ ਕਰਦਾ, ਖਾਚੀਏ ਕੁੱਫਾਰ ਨਕਦਿ ਅਹਲਿ ਇਸਲਾਮ ਅਸਤ।'

(ਮਕਤੂਬਾਤਿ ਇਮਾਮ ਰੱਬਾਨੀ, ਭਾਗ ਤੀਜਾ, ਖ਼ਤ ਨੰਬਰ ੧੬੩ ਸੰਪਾਦਕ- ਨੂਰ ਅਹਿਮਦ)

ਇਹ ਸੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਸ਼ੇਖ ਜਮਾਤ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ। ਸਟੇਟ ਤੇ ਚਰਚ ਦੋਵੇਂ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਔਖੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਇਉਂ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਸੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਰੜਕਣ

ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੀਰੀ-ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨਾਲ ਮੀਰੀ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੱਤਾ ਵੀ ਧਾਰ ਲਈ ਹੈ। ਛੱਪਰੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਛਾਉਣੀਆਂ ਬਣੀਆਂ, ਮਾਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇਗਾਂ ਲਿਸ਼ਕੀਆਂ, ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਏ, ਨਿੱਕੇ-ਮੋਟੇ ਜੰਗ ਹੋਏ ਤੇ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਬਰ ਨਾਲ ਇਉਂ ਵੀ ਸਿੱਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ, ਸੰਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨੇਕੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਂਤੀ-ਪਸੰਦ ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਨੀਤੀਵਾਨ ਦੇ ਮੁਦੱਈ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਿਉ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ੧੬੫੮ ਈ. ਵਿਚ ਰਾਜ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕਿਸ਼ਨ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦਾ ਇਹੋ ਰਵੱਈਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਜਾਬਰ ਜਰਵਾਣੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ, ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਣ ਰੱਖਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਪਕਿਆਈ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਰਗਾ ਕੱਟੜ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪਸੰਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸਿਰ ਉਠਾਵੇ ਤੇ ਗ਼ੈਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਚਰ ਸਕਣ! ਜਿਥੇ ਸ਼ੇਖ ਅਹਿਮਦ ਸਰਹੰਦੀ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਕੰਨ ਭਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖੂਨ ਲਿਆ, ਉਥੇ ਇਸੇ ਸ਼ੇਖ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਖੁਆਜਾ ਮੁਹੰਮਦ ਸੈਫਦੀਨ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਾਸ ਦੱਖਣ ਰਹਿੰਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਅੱਸਬ ਦੀ ਪੱਟੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਔਰੰਗਾ ਆਪਣੇ ਬਾਬੇ ਦਾ ਵੀ ਪਿਉ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਮਜ਼ਬੀ ਤੁਅੱਸਬ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਸੂਤ ਕੇ ਗ਼ੈਰ-ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰ, ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ, ਰਸਮ-ਰੀਤਿ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਭੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੋ ਦਬੇਲ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਇਰ ਹੈ; ਜੋ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਭੈਭੀਤ ਕਰਕੇ ਦਬੇਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜ਼ਾਲਮ ਹੈ। ਅਸਲ ਸੋਝੀਵਾਨ ਸਾਊ ਮਨੁੱਖ ਉਹੋ ਹੈ ਜੋ ਭੈ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਹੈ:

ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ਗਿਆਨੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨਿ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੪੨੭)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੀ ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਜੋ ਦੁਖ ਸੁਖ, ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ, ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ, ਨਿੰਦਾ ਉਸਤਿਤ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਅਮੀਰੀ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉਠ ਕੇ ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਬਣੇ, ਨਿਰਭੈਤਾ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਅਚਲ ਅਡੋਲ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਜਾਵੇ:

ਜੋ ਨਰੁ ਦੁਖ ਮੈ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਮਾਨੈ ॥

ਸੁਖ ਸਨੇਹੁ ਅਰੁ ਭੈ ਨਹੀ ਜਾ ਕੈ ਕੰਚਨ ਮਾਟੀ ਮਾਨੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਹ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹ ਉਸਤਿਤ ਜਾ ਕੈ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥

ਰਹਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਉ ਨਾਹਿ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨਾ ॥੧॥

(ਪੰਨਾ ੬੩੩)

ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰੇ, ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਬੰਗਾਲ, ਅਸਾਮ ਤੱਕ ਵੀ ਇਹ ਨਿਰਭੈਤਾ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਤ ਸਮਝਾਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਿਆ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾਇਆ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਹਿੰਦ-ਵੈਣ ਨੂੰ ਇਕੋ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਮ ਹਿੰਦੂ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ੧੬ ਮੁਖੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਇਆ:

ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਿਥਿਆ ਜਾਨਉ ॥

ਯਾ ਭੀਤਰਿ ਜੋ ਰਾਮੁ ਬਸਤੁ ਹੈ ਸਾਚੇ ਤਾਹਿ ਪਛਾਨੋ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੧੮੬)

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਰਗਰਮੀ ਦੇਖ ਕੇ ਫੌਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ:

੧) ਜੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਪੀਰ ਹੋ, ਤਾਂ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਓ!

੨) ਜੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਇਸਲਾਮ ਅਪਣਾਓ!

੩) ਵਰਨਾ ਤੀਜੀ ਸਜ਼ਾ ਮੌਤ ਕਬੂਲ ਕਰੋ!

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਡੇ ਮੌਤ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਉਣੀ ਕਹਿਰ ਕਮਾਉਣਾ ਹੈ।

ਇਸਲਾਮ ਵੱਲ ਆਉਣਾ ਆਪਣਾ ਈਮਾਨ ਗੁਆਉਣਾ ਹੈ। ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਮਦਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੱਖੀਸ ਭਿਆਚਾਰਿ ਵਚਪ ਰਵਾਣਨ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤਿਲਕ ਮੁਦੱਈ ਤੇ ਨ ਜੀਵ ਦੇ ਪਰ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਨਾ, ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਨਾ ਸਾਡਾ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਧਰਮ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨੋਂ ਨਹੀਂ ਹਿਚਕਾਉਂਦੇ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਪਰਵਾਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਈਮਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਕੀਤਾ:

ਠੀਕਰ ਫੋਰਿ ਦਿਲੀਸ ਸਿਰ, ਪ੍ਰਭੁ ਪੁਰਿ ਕੀਆ ਪਿਆਨ ॥

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਆ, ਕਰੀ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨ ॥

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੇ ਚਲਤ, ਭਯੋ ਜਗਤ ਮਹਿ ਸੋਕ ॥

ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਸਭ ਜਗ ਭਯੋ, ਜੈ ਜੈ ਜੈ ਸੁਰ ਲੋਕ ॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪਾ : ੧੦)

ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਾਰਨਾਮਾ, ਅਦੁੱਤੀ ਹੈਸੀਅਤ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਆਖਰ ਆਪ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਪੜਦੇ ਕੱਜਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹਿੰਦ ਦੀ ਲੱਜ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ ਦੀ ਚਾਦਰ ਜਾਂ ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੇ ਜਬਰ ਤੇ ਅਨਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ।

ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਦੁੱਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਸੰਸਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਜੋਗੀ ਅੱਲਾ ਯਾਰ ਖਾਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਰਦਲ 'ਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਤੀਰਥ ਹੈ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਰ ਕਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਹੀ ਦਿਲ-ਕੰਥਾਊ ਦਾਸਤਾਨ 'ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਦੀਵਾਰ' ਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨਿੱਕੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ (ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ

ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਾਕਾ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਜਿੰਦਾਂ ਭਾਵੇਂ ਅਨਭੋਲ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਬਾਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਬਾਬਾ' ਪਦ ਨਾਲ ਸਤਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ।

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਅਣਚਾਹੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਰਜੇ ਤੇ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਜੌਹਰ ਸਨ ਜੋ ਕੌਮ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਫ਼ਖਰ ਬਣੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ, ਗੁਰੂ-ਦਾਦਾ, ਗੁਰੂ-ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਇਹ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ | ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ | ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਮਰਤਾ | ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ, | ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਬਣੇ, ਯੁੱਧ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ | ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਜੰਗ | ਲੜਨ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਜੌਹਰ | ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ।

22 ਦਸੰਬਰ, 1704 ਨੂੰ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਸਿੱਖ ਸੈਨਾ ਭਾਵੇਂ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ, ਪਿਆਰ ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਕਾਰਨ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਜਲਾਲ ਵਿਚ

ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ, ਰਣਨੀਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਪੰਜ-ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁਝਣ ਲਈ ਮੈਦਾਨੇ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਭੇਜਦੇ, ਜੋ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ 'ਤੇ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦੇ। ਸੈਂਕੜੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਦਿਆਂ ਆਪ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਛੱਤ ਤੋਂ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਾਂਦੇ, ਮੁਗਲਾਂ ਵਿਚ ਭੜਥੂ ਪਾਈ ਰੱਖਦੇ। ਜਦੋਂ ਗੜ੍ਹੀ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘਿਰ ਗਈ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕਾਫੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸਣੇ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ। 'ਕਿਹੜੇ ਪੁੱਤਰ?' ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, 'ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਹੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋ!' ਸਭ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੇਜਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ

ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ। ਪੰਜ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਕਮਾਨ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਲੈ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੱਥਾ ਵੈਰੀਆਂ 'ਤੇ ਟੁੱਟ ਪਿਆ। ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰਦੇ ਸਿੱਖ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਅਣਗਿਣਤ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਿਆ। ਤੀਰ ਮੁੱਕ ਗਏ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪੂਹ ਲਈਆਂ। ਅਖੀਰ ਦਮ ਤੱਕ ਜੁਝਦੇ ਹੋਇਆਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੁੰਦਿਆਂ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਮੈਦਾਨੇ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ

ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ
ਸੰਪਾਦਕ
98155-40240

ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਤੋਰਦਿਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ। ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਅਮਾਨਤ ਤੈਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ! ਕੇਵਲ 11 ਸਿੰਘ ਗੜੀ ਵਿਚ ਬਚੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗੜੀ ਛੱਡ ਜਾਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਜੀ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਗੜੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਆ ਮਿਲੇ। ਨਬੀ ਖਾਨ ਅਤੇ ਗਨੀ ਖਾਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ। ਰਾਏਕੋਟ ਦੇ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਨਵਾਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਖਰੀ ਸ਼੍ਰਾਸ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਕੀਦੇ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹੇ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਕਚਹਿਰੀ ਭੇਜਦੇ ਰਹੇ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਦੀ ਸਾਖ ਭਰਦਿਆਂ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ। ਨਵਾਬ ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੋਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਇਲ ਸਨ ਪਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਤਸੁਕ ਵੀ ਸਨ। ਦੀਵਾਨ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ-ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ? ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਦਲੇਰਾਨਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਸੈਨਿਕ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਲਈ ਯੁੱਧ

ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਖੇੜਨ ਦਾ ਹਰ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਉੱਤਰ ਨਾਲ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੱਪ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਬੜੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜ ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਨਵਾਬ ਰੱਬ ਤੋਂ ਡਰਨ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਇਹ ਸਰਾਸਰ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੱਚੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਤੋਂ ਲਈਏ!' ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਨੇ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਮਾਰਿਆ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵੀ ਤਾਹੀਓਂ ਸਦਾ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਨਵਾਬਾਂ ਦਾ ਸਤਕਾਰ ਕਰਦੀ ਆਈ ਹੈ! ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਨਿੱਕੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਉਚਾਰਦੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਅੰਤ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬੱਚੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਏ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਲੀਨ ਹੋ ਗਏ।

ਅਸੀਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਰਣੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਸੰਗੀਆਂ-ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਦੀ, ਅਮਨ ਦੀ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੈ।

ਬੇਨਤੀ

ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਅਜੀਮ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਮਸਲਨ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਕ, ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਉਦਯੋਗ ਆਦਿ ਵਿਚ ਨਿਵੇਕਲੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਵੇਰਵਾ ਸਮੇਤ ਫੋਟੋ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵੇਰਵਾ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ। 'ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵਨ ਵੇਰਵੇ ਅਸੀਂ ਛਾਪ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਂਗੇ। ਆਪਣੇ ਵੇਰਵਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂ ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਪਤੇ 'ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ।

ਸੰਪਾਦਕ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ,
ਮੋ. 98155-40240,
lubanabs@yahoo.co.in

ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਅਤੇ 'ਹਾਅ ਦੇ ਨਾਅਰੇ' ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਸਰਹਿੰਦੀ

ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਜਬਰ, ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹੱਠਧਰਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਉਥੇ ਸੰਕਟ ਦੀ ਘੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨਮੰਦ ਰਹੇ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ 'ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਇਕ ਅਹਿਸਾਨ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਨਵਾਬ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਰਵਾਂ 'ਮੁੱਲ' ਚੁਕਾ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇਸ ਅਹਿਸਾਨ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਦਬੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ

ਘਟਨਾ 25 ਦਸੰਬਰ, 1704 ਈ. ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ। ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ (9 ਸਾਲ) ਤੇ ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ (7 ਸਾਲ) ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦਾ ਨਵਾਬ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਸਰਹਿੰਦ ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ 'ਕਸੂਰ' ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਤੁਰੰਤ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਪਰ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸਲਾਮ, ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਪ ਦੇ ਕੀਤੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ।

ਦੀਵਾਨ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੱਥੋਂ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈ ਸਕੇ। ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਨੇ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਾਪ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਦਾ ਬਦਲਾ, ਉਸ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਨਵਾਬ ਦਾ ਠੋਕਵਾਂ ਜਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਫਿੱਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਹਕੀਮ ਅੱਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖਾਂ ਜੋਗੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ-

ਝਾੜੂ ਸਾ ਖਾ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਗਏ।

ਜੱਲਾਦ ਸਾਰੇ ਕਤਲ ਸੇ ਬੇਜ਼ਾਰ ਹੋ ਗਏ।

(ਹਕੀਮ ਅੱਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖਾਂ ਜੋਗੀ, ਸਰਹਿੰਦ ਤੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖ਼ੂਨੀ ਸਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਲੰਮੀਆਂ ਉਰਦੂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਲਾਸਾਨੀ ਸ਼ਾਇਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਨ 1913 ਈ. ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਉਰਦੂ ਨਜ਼ਮ

'ਸ਼ਹੀਦਾਨਿ ਵਫ਼ਾ' (ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ) ਨੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।)

ਇਸੇ ਜੱਕੋ-ਤੱਕੀ ਦੌਰਾਨ ਚਲਾਕ (ਮੱਕਾਰ) ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਗ਼ੀ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ, ਸੂਬੇਦਾਰ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਜਚਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ-ਏ-ਮੌਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਕੰਧ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਮੰਦਭਾਗੀ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਹੁਬਕੀਂ ਰੋਇਆ। ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਜਿਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਸੂਬੇਦਾਰ ਤੇ ਮੁਗ਼ਲ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਪਿਆ।

ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਅਣਸੁਣਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਰੋਸ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ, ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵੱਡੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ 'ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ' ਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। (ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਘਟਨਾ, 27 ਦਸੰਬਰ, 1704 ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਖੋਜ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਧ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾਉਣ ਦੀ ਘਟਨਾ 25 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ। 27 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਪਿਲਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ' 'ਚੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, "ON THE MORNING OF DECEMBER 27, THEY WERE TAKEN TO THE COURT FOR THE THIRD TIME..., THEY WERE SLAIN IN THE ORDER OF

THEIR AGES BY THE SWORD OF A GHILZAI EXECUTIONER.”)

ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ‘ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ’ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਦੰਡ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ, ਫਿਰ ਵੀ ਨਵਾਬ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ‘ਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਅਹਿਸਾਨ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਉਹ ਪਿਛਲੇ 310 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਬੱਚਾ ਜਿੱਥੇ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੀ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਸਾਕਾ ਕੰਠ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ‘ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ’ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਨਰਮ ਮਨ ‘ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਉਕਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਅੰਤ, ਸੰਨ 1710 ਈ. ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ, ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ 12 ਕੋਹ ਦੀ ਵਿੱਥ ‘ਤੇ ਚੱਪੜਚਿੜੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਜੰਗ ਲੜੀ। ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਇਕ ਉੱਘੇ ਜਰਨੈਲ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦੇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਨਾਲ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਗਰਦਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੱਕ ਤੱਕ ਦੋਫਾੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। (ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਈ।)

ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੁੱਕ ਗਈ। ਹੁਣ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੇ ‘ਹਾਅ ਦੇ ਨਾਅਰੇ’ ਦਾ ‘ਮੁੱਲ’ ਕਿਵੇਂ ਚੁਕਾਇਆ। 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਮੁਗ਼ਲ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਜੀਅ ਭਰ ਕੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੇ। ਅੰਤ, ਮੁਗ਼ਲ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਦੱਬਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਇਸੇ ਚੜ੍ਹਤ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ, ਸੰਨ 1783 ਵਿਚ ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨੇ-ਆਮ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। (ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ

ਇਕ ਵੇਰ ਸ. ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਕੀਤਾ ਸੀ।) ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ। ਫਿਰ ਇਕ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਕੈਥਲ/ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੱਰਾ ਖ਼ੈਬਰ ਤੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਸੀ। (ਰਿਆਸਤ ਕੈਥਲ ਦੇ ਆਖਰੀ ਰਾਜੇ, ਭਾਈ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਅੱਜ ਵੀ ਸਿੱਖ ਚੜ੍ਹਤ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠਾ ਹੈ।) ਪਰ ‘ਹਾਅ ਦੇ ਨਾਅਰੇ’ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰ ਜਾਂ ਮਿਸਲਦਾਰ ਨੇ ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵੱਲ ‘ਅੱਖ ਭਰ ਕੇ ਦੇਖਣ’ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਬਲਕਿ ਸਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੀ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਿਆਸਤ ਸੰਨ 1948 ਈ. ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਰਹੀ ਅਤੇ ਨਵਾਬ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਪੌਣ ਉੱਚੀ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਨੂੰ ਇਕ ‘ਹਾਅ ਦੇ ਨਾਅਰੇ’ ਬਦਲੇ ਲਗਭਗ ਦੋ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਇਹ ਉਸ ‘ਹਾਅ ਦੇ ਨਾਅਰੇ’ ਦਾ ਹੀ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਹਨ।

‘ਹਾਅ ਦੇ ਨਾਅਰੇ’ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਦਾ ਸਬਕ, ਹਰ ਸਿੱਖ, ਅੰਤਰ-ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸਦਕਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਹੀ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਅਚੇਤ ਹੀ ਇਸ ਅਹਿਸਾਨ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਕੇ, ਹੌਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਕੀ, ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਕਦੇ ਇਸ ਅਹਿਸਾਨ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗੀ – ਸਿੱਖ, ਨਵਾਬ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਿਣੀ ਰਹਿਣਗੇ।

ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਦਾ ਗੇਟ, ਨਵਾਬ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਮੋ. 92178-45812

ਅਪੀਲ

ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ‘ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ’ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਪਤੇ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਡਾਕਖਾਨੇ ਦਾ ਪਿੰਨ ਕੋਡ, ਫੋਨ, ਈਮੇਲ ਜਾਂ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਸੂਚਿਤ ਕਰੋ ਜੀ।

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਭਵਨ, ਸੈਕਟਰ-30-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 160030

ਫੋਨ ਨੰ.-0172-2657340,

E-mail : lobanafoundation@gmail.com

ਪ੍ਰਧਾਨ

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਰਜਿ.) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਸੱਚ ਦੀ ਜ਼ਦੋਂ ਕਲਮ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ...

“ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਕਲਮ ਬਿਆਨਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਲਮ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਹੱਥ ਠੋਕੇ ਬਣੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇਹ ਕਲਮ ਵੰਗਾਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਲਮ ਸਹੀ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਸਮਾਜ ਲਈ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਲਮ ਲੋਭ, ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਚ ਉਗਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਿਜ਼ਾਈਲ ਜਿੰਨਾ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ,,

ਮੁੱਦਤਾਂ ਤੋਂ ਕਲਮ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਲਮ ਨਾਲ ਹੀ ਗੀਤਾ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਤੇ ਰਮਾਇਣ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਇਸ ਕਲਮ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਰਬਸਾਂਝੀ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਪਾਕਿ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਵੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਰਚੀ ਗਈ। ਇਹ ਕਲਮ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੀ ਗਈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਤੇ ਕਦੇ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਦਰਦ ਕਿਤਾਬਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਯੁੱਗਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ। ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਚਿ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸੇਧ ਦਿੰਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਤੇ ਫਕੀਰਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਵਰਗ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਅੱਗ ਨੇ ਤੜਫਾਇਆ, ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁਬਦਿਆ ਜਦੋਂ ਬੇਵਫਾਈ ਦੀਆਂ ਛਮਕਾਂ ਨੇ ਜਿਉਣਾ ਦੁੱਭਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ਼ਕ ਤੇ ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਅੱਗ ਕਲਮ ਜ਼ਰੀਏ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਤੇ ਉਹ ਸਾਹਿਤ ਬਣ ਗਈ। ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਮਾਰ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸਿੱਕ ਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਭੰਨਿਆ ਨੇ ਵੀ ਕਲਮ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਤੇ ਨਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ।

ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜਾਤੀ-ਰੰਗ ਭੇਦ, ਨਸਲ ਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ, ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਉਠਾਇਆ। ਵਿਦਰੋਹ 'ਚੋਂ ਪਣਪੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸੇਧ ਦੇਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਿਆ। ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਲੇਖਣੀ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਲੁਕਮਾਨ ਵੈਦ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੀਰ ਹੋਵੇ। ਚਾਣਕਿਆਂ ਨੀਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹਰਦਿਆਲ ਐੱਮ.ਏ. ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਆਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਤੜਫਦਾ ਹੈ, ਰੌਂਦਾ ਕੁਰਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਗਿਲੇ-ਸ਼ਿਕਵਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਦਰਦ ਭਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛੱਡੋ। 'ਮੈਂ' ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਬੋਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਫਜ਼ੂਲ ਹੀ। ਕਿਉਂ ਸੁਣੀਏ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਹਣੇ-ਤਾਅਨੇ। ਆਖਰ ਸਾਡੀ ਵੀ ਕੋਈ ਇੱਜ਼ਤ ਹੈ' ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਆਧਾਰਹੀਣ ਗੱਲਾਂ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੋੜਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਦ ਵੀ ਬਕਬਕਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਪੀੜਤ ਪੱਖ ਦਾ ਕੋਈ ਤੀਰ

ਕਮਾਨ, ਬੰਦੂਕ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਬਸ ਕਲਮ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਕਲਮ ਕਿਸੇ ਮਜਬੂਰੀ ਵਿਚ ਚੁੱਕਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਮਜਬੂਰੀ ਸ਼ੌਕ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਬੇਕਦਰੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਪਾਣਿਆਂ ਦਾ ਦੁਹਰਾਰ ਵੱਢਿਆ, ਕੋਈ ਝੀਆਂਚ ਾਲਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ, ਮੁਖਾਜ਼ ਤੇ ਵਿਧਵਾ ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਪਾਠਕ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਫੂਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੋ, ਚਾਰ ਤੇ ਛੇ ਕੰਨ ਸੁਣਨ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਸੋਸ਼ਲ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕਲਮ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਮਾਜ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਕਲਮ ਬਿਆਨਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਲਮ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਹੱਥ ਠੋਕੇ ਬਣੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇਹ ਕਲਮ ਵੰਗਾਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਲਮ ਸਹੀ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਸਮਾਜ ਲਈ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਲਮ ਲੋਭ, ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਚ ਉਗਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਿਜ਼ਾਈਲ ਜਿੰਨਾ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤਿਉਹਾਰ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਤੇ

ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਹਬਾ

ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ 25 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਇਕ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਵਿਚ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਉੱਤੇ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫਿਰ ਜਿੰਦਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਈਸਾਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਲੋਕੀਂ ਘਰ, ਸ਼ੋਰੂਮ, ਪਲਾਜ਼ੇ ਆਦਿ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਰੰਗੀਨ ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਨਾਲ ਘਰ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਜਗਮਗਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ

ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਸੇਲਾਂ ਵੀ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਦਿਨ ਚਰਚ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਥਨਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਉਪਹਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਟਰੀ (ਰੁੱਖ) ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਦੀ ਜਨਮ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਈਸਾ ਮਸੂਹ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰਾਕਸ਼ੀ ਵੀ ਖੇਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਤਾਕਲਾਜ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਵੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ, ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਤੂ ਕਾਲਪਨਿਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਤੋਹਫੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ

ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤਾਕਲਾਜ ਨਾਲ ਫੋਟੋ ਖਿਚਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਸਮੇਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿਫਟ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਾਂ ਬਾਪ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਂਤਾ ਇਹ ਗਿਫਟ ਦੇ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 26 ਦਸੰਬਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦਿਨ ਬਾਕਸਿੰਗ ਡੇਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੈਥੋਲਿਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸੇਂਟ ਸਟੀਫੇਂਸ ਡੇਅ ਜਾਂ ਫੀਸਟ ਆਫ ਸੇਂਟ ਸਟੀਫੇਂਸ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਰਸ਼ੋ ਉਲਾਸ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਡਾ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੈਂਬੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਹੱਦ ਬੰਨਾ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਅਣਵੰਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਇਕ ਵਿਕਸਤ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰ ਵਿਕਸਤ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਬਣਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੀ। ਇਹ ਕਈ ਮਰਹਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਅੱਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪੁੱਜੀ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਾਫੀ ਉੱਨਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਹੱਕੀ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਲੰਮੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪਰਵਾਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਬੱਚੇ ਐਮ.ਫਿਲ. ਤੇ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਕੋਲ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਹਿੱਤ ਖਰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਗਲਾ ਪੱਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਮਾਸਤਕ, ਤ੍ਰੈ-ਮਾਸਕ ਪਰਚੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਉੱਚਾ ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਬਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ ਹਨ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਾਫੀ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਫੈਡਰਲ ਮੁਲਕ ਹੈ। ਏਥੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪਲਰਣ ਤੇ ਪਸਰਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ asimilation (ਸਮੋਣ) ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਲਈ

provisions (ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ) ਦੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ। ਜਿੰਨੀ ਸਾਡੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਓਨੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਫੈਕਟਰ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਨਵੇਂ ਆ ਰਹੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਉਲੀਕੀ ਗਈ ਤਸਵੀਰ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਦਿਲਕਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮਨ ਇੰਨੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੱਦਗੱਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਵੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ, ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਗਲੇਰੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਬਾਧਕ ਹਨ। ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਉਪਰੋਕਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਦੀਰਘ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਸਕੇ ਤੇ ਬਣਦੇ ਉਪਾਉ ਸੁਝਾਏ ਜਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੱਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਇਕ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਉੱਚਿਤ ਭਾਸ਼ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਕਾਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਤੱਕ ਅਪੜਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮੂਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਫੀ ਰੋਚਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਕਾਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨਾਥਾਂ ਤੋਂ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਅਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੂਫੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਨੁਭਵ, ਨੈਤਿਕ ਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਤੇ ਮਿਠਾਸ ਪ੍ਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤੇ ਰਹੱਸਾਤਮਕ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਤਕਾਲੀਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਸਵੀਰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੌਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੀ ਅਮੀਰੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਕੱਦ ਕਾਠ ਵੀ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਵੀਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਏਨੀ ਅਮੀਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਕਸਤ ਸਾਹਿਤ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਸਥਾਨ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਉੱਚ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਣ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਹ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੀ ਜੋ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕੌਮ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਆਪਣਾ ਰੁਤਬਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੰਨੀ ਸਮਰੱਥਾ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ ਜੋ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਬਾਧਕ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ

ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਾਰਤਕ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਿੰ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪੰਜ ਕੂਲਾਂ' 'ਚੋਂ ਲਏ ਹਨ।

“ਸਾਡੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚਲਤ ਨਾਮ ਅਲਬਰੂਨੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਅਬੂ ਅਲਰਿਹਾਨ ਮੁਹੰਮਦ ਇਬਨ ਅਹਿਮਦ ਅਲਬਿਰੂਨੀ ਹੈ ਜੋ 973 ਈ. ਵਿਚ ਜਨਮਿਆ ਅਤੇ 1048 ਈ. ਤੱਕ ਜੀਵਿਆ ਉਹ ਅਰਬ ਦਾ ਇਕ ਸਕਾਲਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਟਰਕਿਸ਼, ਪਰਸ਼ੀਅਨ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਹਿਬਰਿਊ ਅਤੇ ਸੀਰੀਅਨ ਆਦਿ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਬੀਸੀਨਾ ਤੇ ਅਭੀਰਸ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਰੱਖਿਆ। ਅਲਬਰੂਨੀ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਨਾਲ ਖਤੋਖਤਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਅਲਬਿਰੂਨੀ ਮਹਿਮੂਦ ਗਜਨਵੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀ ਸੀ ਸੀ।” (ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਬਿਰਟੈਨਿਕਾ ਵਿਚੋਂ)

ਅਲਬਰੂਨੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਮੂਦ ਗਜਨਵੀ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਗਿਆ, ਹਿੰਦੂ ਸੱਭਿਅਤਾ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਉੱਡ ਗਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਲਤਾੜਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਚੇੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਬੀਅ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਜੋ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਕਾਰੀਗਰ ਕਾਮੇ ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਦੇਂਦੇ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਗਰਣ, ਪਲਰਣ ਤੇ ਵਧਣ ਫੁੱਲਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸਲਾਮੀ ਰਾਜ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਫ਼ਾਰਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰੀ ਬੋਲੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਫ਼ਾਰਸ਼ੀ ਦਾ ਗਲਬਾ ਇੰਨਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸੀ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਈ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਹੀ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਕਉ ਅਲਹੁ ਕਹੀਐ ਸੇਖਾਂ ਅਈ ਵਾਰੀ।

ਘਰ ਘਰ ਮੀਆਂ ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ, ਬੋਲੀ ਅਵਰ ਤੁਮਾਰੀ।

ਖਤਰੀਆਂ ਧਰਮ ਛੋਡਿਆ,

ਮਲੇਛ ਭਾਖਿਆ ਰਾਹੀ।

ਨੀਲ ਬਸਤਰ ਲੈ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰੇ,

ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲ ਕੀਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਇਹ ਵੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਹ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ। ਜੇ ਇਹ ਰੁਤਬਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ। ਸੰਭਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਜਾਂ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਦੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਹੋਵੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਸਗੋਂ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ

ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸਿਥਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਲੇਖਕ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਰਚਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵੀ ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਵੱਲ ਵੱਧਣ ਲੱਗਾ।

ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਰਸਾ ਉਰਦੂ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਲਈ ਉਕਤ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਲਈ ਵੀ ਜੁੱਟ ਗਏ। ਇਹ ਲਹਿਰ ਹੈ ਤਾਂ ਸੀ ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਹ ਸੰਕੀਰਣਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਆਪਸੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੇ ਇਹ ਬੀਜ ਐਸੇ ਵਧੇ ਫੁਲੇ ਕਿ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰਿੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ। ਧਾਰਮਕ ਕੱਟੜਤਾ ਨੇ ਰੰਗ ਵਿਖਾਏ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਏਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਲਾਮੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਇਸ ਕਦਰ ਹਾਵੀ ਹੈ ਕਿ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਚੇ ਗਏ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਰਸੇ ਸ਼ਲੋਕ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ, ਕਲਾਮ, ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ, ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ, ਹੀਰ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ, ਸੱਸੀ ਹਾਸ਼ਮ, ਪੂਰਨ ਭਗਤ, (ਕਾਦਰਯਾਰ) ਆਦਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਲੇਖਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਵੀਕਾਰਿਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਐਸੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵੀ ਹਨ, ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸਾਕਾਰਤਾਮਕ ਸੋਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ : ਨਜ਼ਮ ਹੁਸੈਨ ਸਈਅਦ, ਫਖ਼ਰ ਜ਼ਮਾਨ, ਜੈਗਮ, ਅਬਦੁਲ ਗਫੂਰ ਦਰਸ਼ਨ, ਇਲਿਆਸ ਘੁੰਮਣ ਆਦਿ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਰਹਿਤਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹੜੱਪਾ, ਮੁਹਿੰਜਦੜੇ ਅਤੇ ਟੈਕਸਲਾ ਦੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ 345

ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਹਦਬੰਦੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਛਿੜਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1953 ਈ. ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਉਲੀਕਣ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰੂਹ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਭਰਪੂਰ ਲਹਿਰ ਚੱਲੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਵੰਬਰ 1966 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 1968 ਵਿਚ ਸ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਗਿੱਲ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਡਿੱਗਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਕਾਇਮ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕੀ ਸਗੋਂ ਨਿਘਾਰ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵੱਲ ਸਰਕਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣਨ ਮਗਰੋਂ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ

ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧੜਕਣਾਂ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਹੋਇਆ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ। ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਭੂਤ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ “ਸਵਾਏ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਮੂਨਾਂ ਦਾ ਖਪਤ-ਖੇਤਰ ਸਾਰਾ ਭਾਰਤ ਬਲਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਮਾਧਿਅਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਿੜ ਮੋਕਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਜੇ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣੀ ਤਾਂ ਖਪਤ ਖੇਤਰ ਸੁਗੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ।” (ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਪੰ: 20)

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੀਕਾਰਨ ਤੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਦਰਕਾਰ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਐਲਾਨੀ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਸਿਰਫ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹੀ ਨਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਕਾਜ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਖੁਲ੍ਹਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਰੁੱਤਬਾ ਨਾਂਹ ਦੇ ਹੀ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਕਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਜਿੱਥੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਵੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਮਾਧਿਅਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਤੱਕ ਦੀ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਪਰੋਕਤ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ। ਉਲਟਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1998 ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਦਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਮਹਿਰਾਂ, ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ (ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ) ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਨਾਂ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਵੀ ਲਿਖੀ ਤੇ ਝਾੜ ਵੀ ਪਾਈ “ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਕੇਵਲ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਹੀ ਬੱਚੇ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਜਾਂ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਲਾਣੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਸੁਜਾਨ ਤੇ ਦਲੇਰ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸੇ ਕਿ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਲਚਰ ਵੀ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ।” (ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੇਲ ਪੰਨਾ: 33)

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਕਰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਏਨਾ ਭਖਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਭਾਂਪਦਿਆਂ 2008 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਦੋ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜੋ ਬਕਾਇਦਾ ਹੁਣ ਐਕਟ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਭ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਹੈ ਅਤੇ

ਦੂਜੇ ਦਾ ਭਾਵ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਅਰਧ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕੰਮਕਾਜ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹਾਲਤ ਸੁਧਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਆਈ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਦਿੜਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲ 'ਚ ਲਿਆਵੇ ਅਤੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਹੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤਾਂ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਖਟਾਸ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਾਈ ਸੀ।

ਭਾਵੇਂ ਭਾਸ਼ਾ ਐਕਟ ਬਣਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਰੋੜਕਾ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵਿਚਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਰਨੀ ਉੱਚਿਤ ਭਾਸਦੀ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਅਨਿਵਾਰੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨੇੜਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਵਾਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਪਿਆ। ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਡਾ ਰਾਬਤਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਵੀ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਪਿੜ ਮੋਕਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਕਥਿਨ ਦੋਨੋਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦੁਰਕਾਰ ਕੇ ਨਹੀਂ। ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤਰ-ਸੰਚਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਆਪਣਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਕਤਾ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਮੰਨੀ ਪਰਮੰਨੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਣੀ ਉੱਚਿਤ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਬਾਲ ਮਨਾਂ ਉਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲੱਦਣੀ ਹਨੂਰਗਰਦੀ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਦੋਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਦੋਨੋਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਾਤਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹਾਲ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਣੀ ਦੱਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬੀ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣੇਗੀ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਸਵੀਰ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ ਨਾ ਹੀ ਪੂਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ

ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਯੋਗ ਅਧਿਆਪਕ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਤਰਾਸ਼ਦਿਕ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਮਿਡਲ ਕਲਾਸ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਭੇਜਦੇ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਮਾਧਿਅਮ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਥਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਧਿਅਨ ਬਾਰੇ ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਫਲਾਸਫ਼ਰਡ r.f ਜਲਾਹਕ ਹਿੰਦੇਹ ਨਿ ਕਿ ਜਹੜੇਲੋ ਕਅ ਪਪਣੇ (ਭਾਰਤੀ) ਸਰੀਰਾਂ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਗੈਰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਛੱਪਾ ਸਹਿਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਉਸੇ ਗੈਰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਬੋਧਿਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਗੁਲਾਮੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਹਨ। ਕੀ ਕੋਈ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਕੋਈ ਮੋਨਵਿਗਿਆਨੀ, ਕੋਈ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜ ਕੇ ਸੁਚੇਤ ਕਰੇ ਕਿ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਲਿਥੇ ਅਰਥਾਂ, ਜਜ਼ਬਿਆਂ, ਅਹਿਸਾਸਾਂ, ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੇਸੀਪੁਣੇ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਘੁਣ ਵਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। (ਪੰਨਾ 132)

ਅਸੀਂ ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ, ਇਤਿਹਾਸ, ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਉਘਾੜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੀ ਅੱਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ, ਇਤਿਹਾਸ, ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਉਘਾੜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੀ ਅੱਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਲਈਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀਨ ਹਾਲਤ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ, ਐਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਐਸੀ ਸਟੇਜ਼ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਲਈ ਸਿੱਧੀ ਲੀਕ ਜ਼ਰੂਰ ਵੱਜ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲੀਕ ਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ, ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਉੱਪਰ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਜਾਈਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਬਧਤਾ ਦੀ, ਲਗਨ ਦੀ ਅਤੇ ਸਚਿਆਰਗੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ।

ਹੁਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਹਿਰਦ ਜਾਪ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਵੇਲੇ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਵਰਤਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਰੋਲ ਨਿਭਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਵੀ ਆਈ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਇਲਾਕੇ ਪੰਜਾਬ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹ ਲਏ। ਪੰਜਾਬ ਤਾਂ ਭਾਰਤ-ਪਾਕ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਕਾਫੀ ਛਾਂਗਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਹੀ ਵਿਛੁੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਆਦਿ ਦਾ ਕੇਂਦਰੋਲ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਡੋਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੁੰਗੜਨ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਸੁੰਗੜ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਂ, ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ

ਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਿਕਸੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਐਸੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਸਲੇ ਨਜਿੱਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਯੋਗ ਰੁੱਤਬਾ ਦੁਆਉਣ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਯੋਗ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੁਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰਵਾਉਣਾ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਲਖਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਤੁਰੇਗੀ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਹਕੀਕੀ ਪਿਆਰ ਕਰਨ। ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਇਹ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਭਾਸ਼ਾ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਾਤਭਾਸ਼ਾ ਵੱਧ ਉਪਯੋਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਬੇਹਤਰੀਨ ਰੋਲ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਈਏ। ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਕਲਚਰ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂਤ੍ਰਿਤ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਮਾਨਵੀ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਹੱਕ ਹੈ ਤੇ ਫਰਜ਼ ਵੀ। ਏਥੇ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਥਨ ਦੇ ਕੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹੀ “ਇੰਗਲਿਸ਼ ਫਾਰ ਦੀ ਇੰਗਲਿਸ਼” ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਤਾਤਪਰਯ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪਕੜ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਇਸ ਬੋਲੀ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਾਲੀ ਪਕੜ ਹੋਰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ? ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਪਕੜ ਸਬੰਧੀ ਵਚਨਬੱਧ ਹੋਈਏ।” (ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਅੰਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ)।

ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਰਪੱਕ ਰਾਏ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅਵੱਸ਼ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਭਲਾ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਮੂਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣਾ ਆਪਣੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੁੰਨੇ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣਾ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣਾ ਹੈ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਸਿੱਦਤ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਵਾਂਗੇ, ਓਨੀ ਸਿੱਦਤ ਨਾਲ ਇਹ ਉੱਭਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਸਾਨੂੰ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ।

ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਬੋਲ ਹਨ -

ਅਲਾਹੁ ਅਲਖੁ ਅਗੰਮੁ ਕਾਦਰੁ ਕਰਣਹਾਰੁ ਕਰੀਮੁ ॥

ਸਭ ਦੁਨੀ ਆਵਣ ਜਾਵਣੀ ਮੁਕਾਮ ਏਕੁ ਰਹੀਮੁ ॥

ਮੁਕਾਮੇ ਰਹੀਮ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਹਯਾਤੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸਿਦਕ, ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵੀ ਪਲਾ ਵਿਚ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣਾ ਬਣਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨ ਹਿੱਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਦੇਰ ਕਾਲ ਤੱਕ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨਸਾਨੀ ਫਿਤਰਤ ਅੰਤਰਮੁੱਖੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰਮੁੱਖੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰਮੁੱਖੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਵੱਖ ਖਿੱਚਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤਰਮੁੱਖੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮੁੱਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਾਹਰਮੁੱਖੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਵਿਧੀਆਂ ਸੁਝਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਜੀਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸਿਧਾਂਤ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਇਸ ਹਯਾਤੀ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ

Late Smt. Manjeet Kaur

29-11-1939 to 14-12-2016

ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ 14 ਦਸੰਬਰ 2016 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਇਸ ਫਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ। ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ ਇੰਜੀਨੀਅਰ (ਰਿਟਾ.) ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਸਨ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਸੂਤਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ 1972 ਈ. ਤੋਂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ ਸਵਾਸਾਂ ਤੱਕ ਦੱਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਜੋਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅੰਨਿਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਸੰਪੰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਪਰਿਵਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਲਵਿਦਾ ਹੋਏ ਹਨ।

ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਜਨਮ ਨਵੰਬਰ 1939 ਈ. ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਡਾ. ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਡਾ. ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਡਾਕਟਰ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਗਲਾ ਹਿਲ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਅਤੇ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਵਿਖੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਡਾਕਟਰ ਸਨ। ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੁੱਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ (F.A.) K.M.V. ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਵਿਖੇ ਸੰਪੰਨ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਅਤੇ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. (ਰਿਟਾ.) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ। ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਇੰਜੀ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਨਾਲ ਸਤੰਬਰ 1963 ਵਿਚ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਾਲ ਹੀ ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ PEC ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ Electrical Engg. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਸਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਗਿਲਜੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸਥਾਪਿਤ ਸਨ। ਇੰਜੀ. ਹਰਸੱਜਣ ਸਿੰਘ S.E. B&R (Retd.) ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ Chief Manager ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਹਨ। ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਤੋਂ ਦਸੰਬਰ 1997 ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਵਿਚ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬੇਟਾ ਹਰਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ Vetrinary Doctor ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਨੇ ਐਮ.ਏ. ਬੀ.ਐਡ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਬੇਟਾ ਡਾ. ਹਰਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਵੀ Vetrinary Doctor ਪਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੀ ਡਾ. ਉਪਨੀਤ ਕੌਰ BDS ਅਤੇ ਪੋਤਰੇ ਅਨਮੋਲ ਸਿੰਘ Engg. Student ਨੂੰ ਵੀ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬੇਟੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਇੰਜੀ. ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਬਣੀ। ਇੰਜੀ. ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਸਮੇਂ S.E. PPCB ਹਨ। ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਦੋਹਤੀ ਡਾਕਟਰ ਮਨਕੀਰਤ ਕੌਰ MBBS ਅਤੇ ਦੋਹਤਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ Engg. Student ਹੈ।

ਸਾਲ 2016 ਦੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਗੜਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ Fortis ਹਸਪਤਾਲ ਮੋਹਾਲੀ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਇਆ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਉਤਰਾਅ-ਚੜਾਅ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਅਖੀਰ 14 ਦਸੰਬਰ, 2016 ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨਮਿਤ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ 18 ਦਸੰਬਰ 2016, ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਈ। ਭਾਈ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ, ਉਪਰੰਤ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਰਿਟਾ., ਸ. ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਗਿਲਜੀਆ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਹਲਕਾ ਟਾਂਡਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ, ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਿਆਣੀ ਸਾਬਕਾ ਮਨਿਸਟਰ, ਸ. ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਸਾਬਕਾ ਮਨਿਸਟਰ, ਡਾ. ਐਚ.ਐਸ. ਸੰਧਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਡਾ. ਵਿਨੋ ਮੋਹਨ ਜਾਇੰਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੰਚਨ ਸ਼ਰਮਾ ਕੌਂਸਲਰ, ਡਾ. ਜੇ.ਕੇ. ਚੋਪੜਾ, ਡਾ. ਪੀ.ਕੇ. ਗਾਂਧੀ, ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੀ.ਐਮ.ਓ., ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਧੀਰਜ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ ਬੇਗੋਵਾਲ, ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਸ. ਮਹਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਮੁਕੇਰੀਆਂ, ਸ. ਦਿਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਡਾਲਾ, ਸ. ਗੁਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਐਸ.ਪੀ.ਐਸ. ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਕਪੂਰਥਲਾ, ਸ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੱਲਾ ਸਾਬਕਾ ਕੌਂਸਲਰ, ਇੰਜੀ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਿਟਾ. ਐਸ.ਈ., ਕੈਪਟਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ, ਕੈਪਟਨ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਮਕਸੂਦਾਂ, ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਕੌਂਸਲਰ, ਸ. ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਪੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ., ਏ.ਕੇ. ਕੁੰਦਰਾ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ PSEB, ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਬੀ.ਬੀ.ਐਮ.ਬੀ., ਇੰਜ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਗਤਾਣਾ ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ ਇੰਜੀ. (ਰਿਟਾ.) ਅਤੇ ਸ. ਇੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਐਸ.ਈ. ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਸਮੇਂ ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਰਜਿ.) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਈ 25000 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ। ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਗਰੀਬ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਰਜਿ.) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਸ਼ੋਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਦੋ ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ, ਸਕੱਤਰ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ
ਸੰਪਾਦਕ 'ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ'

ਸ਼ੋਕ ਸਮਾਚਾਰ

ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਪਰਦੇਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮਿਤੀ-05-11-2016 ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿਤਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਤਾ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਮਿਤੀ 01-04-1939 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਨੂਰਪੁਰ ਲੁਬਾਣਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਕਪੂਰਥਲਾ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਜਾਇਨ ਕਰ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਰਵਿਸ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਵਿਖੇ ਬੜੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ। ਆਪਣੀ ਸਰਵਿਸ 1987 ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਆਨਰੇਰੀ ਰੈਂਕ ਤੋਂ ਰਿਟਾ. ਹੋਏ ਅਤੇ ਰਿਟਾਇਰਡ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਸ-6 ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਬਣਾ

ਲਈ। ਉਹ ਬੜੇ ਨੇਕ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮਪਤਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਵੀ ਬੜੇ ਹੀ ਨੇਕ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਹਨ, ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਪੁੱਤਰ ਸ. ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਟੈਂਟ ਹਾਊਸ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਉਹ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਭਵਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪੁੱਤਰ ਡਾ. ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਅਤੇ ਐਮ.ਡੀ. ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਬਰੰਪਟਨ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਸਪਤਾਲ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਮਿਤੀ-15-11-2016 ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਫੇਸ-6, ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਲਾਲੀਆ ਵਿੱਤ ਸਕੱਤਰ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ, ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਜਥੇਦਾਰ ਗੱਜਨ ਸਿੰਘ ਮੁਕੇਰੀਆਂ, ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਸ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡ ਭਟਨੂਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ, ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਸ. ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੂਬੀ ਯੂ.ਐਸ.ਏ. ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ਹੋਏ ਸਾਥੀ ਕਰਨਲ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਆ, ਸ. ਸੁਖਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੇਲੀਆ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ 2100/- ਰੁਪਏ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅਦਾਰਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਇਸ ਦੁੱਖ ਦੇ ਅਸਿਹ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰੱਖੇ।

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ

Working Committee Meeting 11-12-2016

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ

ਮੈਰਿਟ-ਕਮ-ਮੀਨਜ਼ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ :- ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਮੈਰਿਟ-ਕਮ-ਮੀਨਜ਼ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਸਕੀਮ ਹੇਠਾਂ ਚੰਗੇ ਹੋਣਹਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਰਿਟ ਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਨ 2016-17 ਵਿਚ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ 164 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 12 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਲਈ 6,11,600 ਰੁਪਏ ਦੇ ਵਜ਼ੀਫੇ ਵੰਡਣ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ

ਚੈੱਕ ਸਭ ਹੋਣਹਾਰ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਗਰੀਬ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਐਮਬੁਲੰਸ-ਕਮ-ਕਲੀਨਿਕਲ ਮੋਬਾਇਲ ਵੈਨ :- ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਐਮਬੁਲੰਸ ਕਮ ਕਲੀਨਿਕਲ ਮੋਬਾਇਲ ਲੈੱਬ ਪੇਂਡੂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲਈ ਪਿੰਡ-ਸਰ੍ਹਾਵਾਂ, ਟੋਕਾ ਸਾਹਿਬ, ਸੈਨ ਮਾਜਰਾ, ਪੰਜੋਰੀ, ਲੋਟਨ, ਅਹਿਮਦਪੁਰ, ਜੰਗੂ ਮਾਜਰਾ, ਬਾਹਮਨਮਾਜਰਾ, ਭੂਰੇਵਾਲ, ਕੂਲਰਪੁਰ, ਬੱਕਰਪੁਰ, ਅਕਬਰਪੁਰ, ਖਾਨਪੁਰ, ਲਾਹਾ, ਲਖਨੌਰ ਆਦਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਅੰਬਾਲਾ, ਪਿੰਡ-ਗਾਜੀਪੁਰ (ਰਾਏਪੁਰ, ਰਾਜਪੁਰਾ, ਮਾਜਰਾ (ਲਾਲੜੂ), ਆਲਮਪੁਰ, ਅਭਚੱਲ ਨਗਰ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਰਾਇਣਗੜ੍ਹ, ਭਗਵਾਨਪੁਰ, ਛਤਬੀੜ (ਗੁਰੂ ਘਰ), ਜਾਦਵਿੰਦਰਾ ਕਲੋਨੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਬੱਦੀ ਵਗੈਰਾ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧਿਤ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਰੇਕ ਮੈਂਬਰ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਨਾਮਯੋਗ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਗੇ।

ਲਿਫਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਬਾਰੇ :- ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਉਲੀਕੇ ਗਏ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਿਫਟ ਲਗਾਉਣ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾਪੂਰਵਕ ਲਿਫਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ

Lift/Elevator console construction is almost completed and machinery of lift under manufacturing. Lift likely to be commissioned by 3rd/4th week Feb. 2017.

ਲਿਫਟ/ਐਲੀਵੇਟਰ ਕਨਸੋਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਤਕਰੀਬਨ ਪੂਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਾ ਆਰਡਰ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਤੀਜੇ-ਚੌਥੇ ਹਫਤੇ ਤੱਕ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਲਿਫਟ ਚਾਲੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨਵੇਂ ਸਾਲ 2017 ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ :- ਭਵਨ ਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਖੇ ਸਮੂਹ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ, ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਾਰੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ, ਲੁਬਾਣਾ ਅਦਾਰੇ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਨਵਾਂ ਸਾਲ 2017 ਸਭ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਿਆ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਹੋਵੇ।

350 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ 'ਤੇ ਭਵਨ ਵਿਖੇ ਅਰਦਾਸ :- 5 ਜਨਵਰੀ 2017 ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ 350 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਭਵਨ ਵਿਖੇ ਸਮੂਹ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ, ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਦੀ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ।

ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ
ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ

**FAREWELL TO MISS POOJA, ACCOUNTS CLERK BY PRESIDENT,
GENERAL SECRETARY AND STAFF OF BHAVAN.**

ਸ਼ੋਕ ਸਮਾਚਾਰ

ਬੜੇ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀ ਗਿੱਕੀ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਮਕਾਨ ਨੰ.-390, ਸੈਕਟਰ-16 ਪੰਚਕੂਲਾ ਸੁਪਤਨੀ ਕਰਨਲ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸ. ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਮੈਂਬਰ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਪਣੀ ਸੰਸਾਰਿਕ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਿਤੀ 23-12-2016 ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 3 ਸਤੰਬਰ 1964 ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਸ. ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਸ. ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਭਵਨ ਦੀ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੀਬੀ ਗਿੱਕੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨਲ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਿ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ

ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮਿਲਟਰੀ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਖੀ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬੀਬੀ ਗਿੱਕੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਭਵਨ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ 25-12-2016 ਨੂੰ ਰਖਵਾਇਆ ਗਿਆ ਉਪਰੰਤ 27-12-2016 ਨੂੰ ਭੋਗ ਪੁਆਏ ਗਏ ਤੇ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਭਵਨ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ, ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਭਵਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਕੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ।

ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ 11000/- ਰੁਪਏ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਨਿਵਾਸ ਬਖਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ।

(ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ)

ਪ੍ਰਧਾਨ

ਕਿਹੜੀ ਐਂ ਤੂੰ ਸਾਗ ਤੋੜਦੀ ... ਰੋਜ਼ੀ ਸਿੰਘ

ਸਿਆਲ ਗੁਲਾਬੀ ਸੁਪਨਿਆਂ, ਮਹਿਕਦੀਆਂ ਫਿਜ਼ਾਵਾਂ, ਸਿਹਤਮੰਦ ਮੌਸਮ ਤੇ ਸਵਾਦੀ ਪਕਵਾਨਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਲੈਣ ਦੀ ਰੁੱਤ ਏ। ਸਿਆਲਾਂ 'ਚ ਸਭ ਤਾਜ਼ਾ-ਤਾਜ਼ਾ ਲੱਗਦਾ ਏ, ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਫੈਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਨਵੰਬਰ 'ਚ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਥੋੜ੍ਹੀ ਠੰਡ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ ਪਰ ਮੱਘਰ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਆਪਣੀ ਆਮਦ ਦਾ ਚੋਖਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਰੁੱਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ੈਅ, ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਫਰਿਜ਼ 'ਚ ਰੱਖਿਆਂ ਕਈ ਦਿਨ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਓਦਾਂ ਤੇ ਇਸ ਰੁੱਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਟੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ 'ਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਾਗ ਸਿਆਲਾਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਦਾ ਮਨਪਸੰਦ ਤੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਸਾਲਣ ਏ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਘਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਸਾਗ ਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨਾ ਬਣਦੀ ਹੋਵੇ। ਓਦਾਂ ਤਾਂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਰੈਸਤਰਾਂ, ਹੋਟਲਾਂ ਢਾਬਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੋ ਮਜ਼ਾ ਬੇਬੇ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਦਾਤਰ ਨਾਲ ਚੀਰੇ, ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਤੋੜੀ 'ਚ ਰਿੱਝੇ ਸਾਗ ਦਾ ਏ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਥੇ!

ਸਾਗ ਬਣਾਉਣਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰੇਲ ਭਿੱਜੇ ਬਰਸੀਨ ਦੇ ਖੇਤ ਜਾਂ ਕਣਕ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਬੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਬੀਜੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀਆਂ ਕੂਲੀਆਂ ਗੰਦਲਾਂ ਤੋੜਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਦੀ ਛਿਲ-ਛਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਧੋ ਕੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਸੁੱਕਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦੈ। ਓਦਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਾਗ ਚੀਰਨ ਲਈ ਨਿੱਕੇ ਟੋਕੇ (ਮਸ਼ੀਨਾਂ) ਵੀ ਬਜ਼ਾਰੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦਾਤਰ ਜੋ ਕਿ ਲੱਕੜ ਦੀ ਫੱਟੀ ਤੇ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਲ ਰਵਾਇਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਰੀਕ ਚੀਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ 'ਚ ਪਾਲਕ ਤੇ ਬਾਥੂ ਆਦਿ ਵੀ ਪਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਬਾਥੂ ਘੱਟ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਚੀਰੇ ਹੋਏ ਸਾਗ ਨੂੰ ਤੋੜੀ ਜਾਂ ਪਤੀਲੇ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਪਾਥੀਆਂ ਤੇ ਲੱਕੜਾਂ ਦੀ ਅੱਗ 'ਤੇ ਰਿੱਝਣ ਲਈ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਥੀਆਂ ਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਪੂੰਝੇ ਦੀ ਖਾਸ ਮਹਿਕ ਵੀ ਸਾਗ 'ਚ ਰਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਹੋਰ ਲਾਜ਼ਵਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਓਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੈ ਜਦੋਂ ਸਾਗ ਨੂੰ ਘੋਟਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਰਿੱਝੇ ਸਾਗ 'ਚ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਮੱਕੀ ਦਾ ਆਟਾ (ਅੱਲਣ) ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੇ-ਚੰਗੇ ਡੌਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਬੇਬੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਗ ਘੋਟਣ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਗ ਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ 'ਚ ਰਚੇ ਮਿਚੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਸਾਗ ਦਾ ਖਾਸ ਮਹੱਤਵ ਹੈ।

ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਯੁੱਗ 'ਚ ਭਾਵੇਂ ਸਾਗ ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਮੁੱਲ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਇਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਮੁਫ਼ਤ ਤੇ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਵਸਦੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਗ ਇਕ ਸੌਗਾਤ ਵਾਂਗ ਭੇਜਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਜ਼ਿੰਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਸਾਗ ਤੋੜ ਲਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਅੜਬ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਬਾਬਾ ਸਾਗ ਤੋੜਦੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਤਬਕਾ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕ ਗੀਤ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:

“ਕਿਹੜੀ ਐਂ ਤੂੰ ਸਾਗ ਤੋੜਦੀ ਹੱਥ ਸੋਚ ਕੇ ਗੰਦਲ ਨੂੰ ਪਾਵੀਂ”

ਪੇਂਡੂ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਜਦ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਫੇਰਾ ਮਾਰਨ ਤਾਂ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਵਾਲੇ ਝੱਟ ਮੋਟੀਆਂ ਤੇ ਕੂਲੀਆਂ ਕੂਲੀਆਂ ਗੰਦਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸਾਗ ਤੋੜ ਕੇ ਪਰਨੇ 'ਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਕੂਟਰ-ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਜਾਂ ਗੱਡੀ 'ਚ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਨੇ ਬਾਰੇ ਆਖਣ 'ਤੇ ਕਹਿਣਗੇ 'ਅਗਲੀ ਵੇਰ ਆਏ ਤਾਂ ਲਈ ਆਇਓ।' ਅਜਿਹੀ ਅਪਣੱਤ ਤੋਂ ਜਾਹਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਮੋਹ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੇ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹੇ ਪਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਮਿਹਨਤੀ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਸਵੇਰੇ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਵੀ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ/ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੇਚ ਕੇ ਹੋਰ ਘਰੇਲੂ ਵਸਤਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਵੰਬਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਸਾਗ ਦੀ ਆਮਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਫਰਵਰੀ ਤੱਕ ਤੁਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪੋਹ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਆਖਰੀ ਰਾਤ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਸਾਗ ਅਤੇ ਗੰਨੇ ਦੇ ਰਸ ਦੀ ਖੀਰ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰਹਿਤਲ ਵਿਚ ਖਾਸ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਪੋਹ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਮਤਲਬ ਮਾਘੀ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਘਰ 'ਚ ਗੰਨੇ ਦੇ ਰਸ ਦੀ ਖੀਰ, ਦਹੀਂ ਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ 'ਪੋਹ ਰਿੱਧੀ ਤੇ ਮਾਘ ਖਾਧੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਹਾਲੇ ਸਿਆਲ ਦਾ ਅਗਾਜ਼ ਹੈ। ਦੋਸਤੋ, ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਜੀਅ ਕਰੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਗੋੜਾ ਮਾਰ ਆਇਓ, ਤਾਜ਼ਾ-ਤਾਜ਼ਾ ਗੁੜ, ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਗੰਨੇ, ਗੌਂਗਲੂ, ਮੂਲੀਆਂ ਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਸਾਗ ਵਰਗੇ ਬੇਸਕੀਮਤੀ ਤੋਹਫੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ਗੀ ਭਰ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮੋਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਲਾਜ਼ਵਾਬ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ।

99889-64633

ਬਾਲ - ਕੁਮਾਰੀ

ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬੱਗਾ

ਇੰਦੂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਰਸਾਲੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਅੰਮਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਤੱਕ ਵੇਖਣ ਦੀ ਫੁਰਸਤ ਨਾ ਮਿਲਦੀ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਜਗ੍ਹਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਟਾਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਖ਼ਤ ਦਾ ਵੀ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਜੁਆਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਸਕੀ।

“ਇਕ ਜਾਨ ਤੇ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਜਹਾਨ...“ਉਹ ਠੰਡੀ ਆਹ ਭਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ। ਉਹ ਬੋਲਿਆ-

“ਇੰਦੂ, ਇਹ ਮੁਹਾਵਰਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਦੀ ਕਿਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ।”

“ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਸੁਣੋਗੇ। ਜਿਹਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਜਹਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨੇ, ਉਹੀ ਇਹ ਸੱਚ ਜਾਣੇ।”

“ਤੇਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕੀਤਾ ਕੀ ਜਾਵੇ? ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਲੱਭਣੀ ਏ।”

“ਕਿਵੇਂ ਲੱਭਾਂ?”

“ਜਿਵੇਂ ਬਾਕੀ ਸਭ ਜਨਾਨੀਆਂ ਲੱਭਦੀਆਂ ਨੇ।”

“ਅੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਹੈ। ਹੋਰ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਜਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਔਰਤ ਚੁੰਡਣੀ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ।”

“ਮੰਮੀ, ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਈਏ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ?” ਹੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹਦਾ ਪੁੱਤਰ ਟਿੱਚਰ ਕਰਦਾ।

“ਕਰ ਲਵੋ ਮਜ਼ਾਕ ਪਿਉ ਪੁੱਤਰ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਵਾ ਦੇਈਏ।”

“ਬਈ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਭਾਂਡੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਮਾਂਜਣੇ ਨੇ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਝਾੜੂ ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇੰਦੂ ਸੋਚਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਕਰਨਾ ਬੇਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਯੂਰਪ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਪਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਂਦੇ ਨੇ।

ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਕਹਿੰਦਾ, “ਇੰਦੂ, ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ। ਤੂੰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ।”

ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਉਹਦੇ ਪਤੀ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਦਲੀਲਾਂ ਸਨ। ਅੰਮਾਂ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹਦੇ ਗੋਡੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪੀੜ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਇੰਦੂ ਦੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਇੰਨੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੀ।

ਅੰਮਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਬਾਲੜੀ ਜਿਹੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇੰਦੂ ਵੱਲ ਆਈ।

“ਬੀਬੀ ਜੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਮਾਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਇਹ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਪੋਤੇ ਦੀ ਬੇਟੀ ਹੈ। ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਪੋਤਾ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ।”

“ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਹੈ, ਇਹ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ?” ਇੰਦੂ ਬੋਲੀ।

“ਛੋਟੀ ਕਿੱਥੇ, ਬੀਬੀ ਜੀ! ਇਹ ਅਗਲੇ ਵਿਸਾਖ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਕੱਟਦੀਆਂ ਨੇ ਉਦੋਂ ਨੌਂ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਇਹ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਬੀਬੀ ਜੀ, ਇਹ ਸਵੇਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਸਵੇਰੇ ਇਹ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਭਾਂਡੇ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਕਰੇਗੀ। ਕੱਪੜੇ ਨਹੀਂ ਧੋਵੇਗੀ।”

“ਇਸ ਬੱਚੀ ਦੇ ਹਾਲੇ ਖੇਡਣ-ਖਾਣ ਦੇ ਦਿਨ ਨੇ ਅੰਮਾਂ, ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਤੂੰ ਕੰਮ 'ਤੇ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ।” ਇੰਦੂ ਬੜੇ ਸ਼ੌਂਪੰਜ ਵਿੱਚ ਸੀ।

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਅੱਗੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਮਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਘਰ ਲਗਾ ਦੇਵੇਗੀ।”

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਆ ਗਈ। ਇੰਦੂ ਨੇ ਸਭ ਕੰਮ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੇ।

“ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ, ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈਂ?” ਇੰਦੂ ਨੇ ਗੱਲ ਚਲਾਣ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਪਹਿਲੀ ਵਿੱਚ। ਹੁਣ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਹੀ ਤਾਂ ਪਾਪਾ ਨੇ ਦਾਖ਼ਲ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ।

“ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੜ੍ਹਦੀ?”

“ਨਹੀਂ, ਮਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਂ।

ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਾਪਾ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਜਾਵਾਂ।

ਇੰਦੂ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਭੋਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਹੱਸਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਜਾਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦਾ ਪਿਤਾ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਸੀ। ਅੰਮਾਂ ਨਾਲ ਇਕ-ਦੋ ਵਾਰ ਉਹ ਘਰ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅੰਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੇ ਪੋਤੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹਦੀ ਦੋਹ ਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

“ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ, ਤੇਰੇ ਕਿੰਨੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਨੇ?”

ਉਹ ਖਿੜ-ਖਿੜ ਹੱਸ ਪਈ। “ਭੈਣ ਤਾਂ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਭਰਾ ਤਿੰਨ ਨੇ, ਤਿੰਨੋਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਨੇ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਈ।

“ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ?”

“ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਾਪਾ ਅਤੇ ਅੰਮਾਂ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਬਸ।”

“ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ?” ਇੰਦੂ ਨੇ ਹੱਥਲਾ ਕੰਮ ਵਿੱਚੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਡਾਂਟਦੀ ਹੈ। ਮਾਰਦੀ ਵੀ ਹੈ। ਖੇਡਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਆਂਟੀ, ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਾਂ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਤੱਕਦੀ ਏ। ਕਹਿੰਦੀ ਏ, “ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਢਾਂਚੇ ਸੀ। ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਤੇਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਾਂਦੇ, ਕੰਘੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ।” ਆਂਟੀ ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗੁੱਤ ਕਰਕੇ ਰਿਬਨ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੀ ਨਾ। ਸਕੂਲ ਦਾ ਧੋਤਾ ਹੋਇਆ ਡਰੈਸ ਵੀ ਪਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ ਨਾ ਆਂਟੀ!”

ਇੰਦੂ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਕਿੰਨਾ ਬੋਲਦੀ ਏ, ਇਹ। ਕੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਹਦੀ ਮਾਂ ਇਹਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

“ਆਂਟੀ, ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਸਫ਼ਾਈ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਰਾਂਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ।” ਇੰਦੂ ਨੇ ਚਾਹ ਨਾਲ ਬਰੈਡ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਸ਼ੋ-ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਸ਼ੈਲਫ਼ ‘ਤੇ ਪਏ ਪੈਨ-ਸਟੈਂਡ ਵਿੱਚ ਪਏ ਪੈਨ ਪੈਂਸਿਲਾਂ ਕੱਢਦੀ, ਰੱਖਦੀ ਰਹੀ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੀ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਦੇਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸੋਚਦੀ ਰਹੀ।

ਹੁਣ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ। ਜੇ ਇੰਦੂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬੁਲਾ ਹੀ ਲੈਂਦੀ। ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸੀ। ਖਾਣ-ਪੀਣ ਲਈ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਆਪੇ ਹੀ ਮੰਗ ਲੈਂਦੀ।

ਇੰਦੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਕੱਪੜੇ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮੰਮੀ ਤੋਂ ਸਹੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪਾ ਲਵੇ। ਇਕ ਚਪਲਾਂ ਦਾ ਜੋੜਾ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

“ਆਂਟੀ, ਤੁਸੀਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਬੁੰਦੇ ਪਾਏ ਹਨ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਨ।

“ਅੱਛਾ?”

“ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੈ ਦਿਓ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿਉਗੇ?”

“ਆਂਟੀ, ਇਹ ਕਲਿੱਪ ਜੋ ਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਸਾਂ ਲਗਾਇਆ ਹੈ, ਬਜ਼ਾਰੋਂ ਕਿੰਨੇ ਦਾ ਮਿਲੇਗਾ?”

“ਆਂਟੀ, ਇਹ ਨੇਲ-ਪਾਲਿਸ਼ ਮੈਂ ਲਗਾਂ ਲਵਾਂ?”

“ਆਂਟੀ, ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਚੱਪਲ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।”

ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਵਧੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਉਹ ਮੰਗਦੀ ਇੰਨੇ ਭੋਲੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦੂ ਝੱਟ ਪਸੀਜ ਜਾਂਦੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਇੰਦੂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਲਾਲਚੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਇੰਦੂ ਸੋਚਦੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਾਂ ਕਈ ਹਸਰਤਾਂ ਨੇ। ਸਜਣ-ਸਵਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤਾਂ ਹਰ ਕੁੜੀ ਵਿੱਚ ਸੁਭਾਵਿਕ ਏ। ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਬੋਲੀ, “ਆਂਟੀ, ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ। ਕੀ

ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ?”

“ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਏ, ਆ ਤੈਨੂੰ ਦਿਖਾਵਾਂ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਫੋਟੋ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨੇ।”

ਇੰਦੂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਫੋਟੋ ਵਿਖਾਂਦੀ ਰਹੀ।

“ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।” ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਇੰਦੂ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਬੜੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

“ਅੱਛਾ? ਤੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਸਿੱਖੀਆਂ?”

“ਸਾਡੀਆਂ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮੈਡਮ ਆਉਂਦੀ ਏ। ਉਹ ਸਭ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਇੰਗ ਸਿਖਾਂਦੀ ਏ।” ਇੰਦੂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਭਲਾ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸ਼ੋਸ਼ਲ ਵਰਕਰ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗੀ?

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਰਾਇੰਗ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂ?” ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਬੋਲੀ।

ਇੰਦੂ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਪੈਂਸਿਲ ਉਹਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਪਿੱਠ ਮੋੜ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ ‘ਤੇ ਝੌਂਪੜੀ, ਮੋਰ, ਤੋਤਾ ਆਦਿ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਾਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇੰਦੂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ।

ਇਸ ਕੁੜੀ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੇ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਉਹ ਉਸ ਕੁੜੀ ਲਈ ਡਰਾਇੰਗ ਦੀ ਕਾਪੀ, ਪੈਂਸਿਲ, ਰੰਗ ਤੇ ਰਬੜ ਲੈ ਆਈ। ਕੁੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫੁੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਾਂਦੀ।

“ਆਂਟੀ, ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ ਨਾ।”

“ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਦਿਆਂਗੀ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸਿੱਖ ਲਵੇਂਗੀ।” ਇੰਦੂ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਇੱਧਰ ਸਰਦੀ ਦੇ ਦਿਨ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਪਤਲੀ ਜਿਹੀ ਫਰਾਕ ਪਾ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਇੰਦੂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਸਵੈਟਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ, ਜੁਰਾਬਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਿਰ ‘ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਸਕਾਰਫ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਲਗਾਤਾਰ ਖੰਘਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਉਹਨੂੰ ਠੰਡ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ।

“ਤੂੰ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ?”

“ਆਂਟੀ, ਮਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਦਵਾਈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਆਂਟੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਵਾਈ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇਵੇ।”

ਇੰਦੂ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ। ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਮਾਂ ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ? ਹਾਰ ਕੇ ਇੰਦੂ ਹੀ ਉਹਦੇ ਲਈ ਖੰਘ ਦੀ ਦਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਆਈ। ਉਹਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਉਹਨੂੰ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨੂੰ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ‘ਤੇ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ। ਇੰਦੂ ਸੋਚਦੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬੱਚੇ ਖਾਣ-ਖੇਡਣ, ਪੁੰਗਰਨ, ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੂਠ ‘ਤੇ ਪਲਦੇ ਨੇ। ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ‘ਤੇ ਕਮਾਈ ਦਾ ਭਾਰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੱਚੇ ਨਾ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਜਵਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ‘ਤੇ ਦਸਤਕ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਬਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਭਾਰ ਢੋਈ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਦੁੱਖ ਭੋਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦੁੱਖ ਜੋ ਬੜੇ ਲੰਬੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਦੋ-ਚਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇਸ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ...। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਹੀ ਇੰਦੂ ਕੰਬ ਗਈ।

“ਆਂਟੀ, ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ ਨਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ। ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਕੁੜੀ ਪੜ੍ਹਾਂਦੀ ਏ।

“ਅੱਛਾ! ਫਿਰ ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ।” ਇੰਦੂ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ। ਉਹ ਸੱਚ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਲਫਜ਼ 'ਤੇ ਅਟਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਜੋੜ ਲਗਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ। ਇੰਦੂ ਉਹਦੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ। ਉਹਨੇ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਉਹਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ ਅੱਗੇ ਖੜੀ ਕੁਝ ਸੋਚਦੀ ਰਹੀ।

“ਆਂਟੀ, ਇਸ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੈਗੀਆਂ ਨੇ?”

“ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਹੈ?”

“ਹਾਂ, ਜੋੜ ਲਗਾ-ਲਗਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਹੈ। ਪਾਪਾ ਨੇ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਆਂਟੀ। ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਚੂਹੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ...। ਹਾਥੀ ਦੀ...। ਬੜਾ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ।”

ਇੰਦੂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਕੁੜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਟਪਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਉਹਦੇ ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਅੱਖਾਂ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇੰਦੂ ਨੂੰ ਉਸ ਕੁੜੀ ਦੀ ਇਹ ਬਾਲ ਸੁਲਭ ਖੁਸ਼ੀ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਛੂਹ ਗਈ।

“ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਆ ਦਿਆਂਗੀ।”

“ਸੱਚ ਆਂਟੀ!” ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। “ਫਿਰ ਤਾਂ ਭਰਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਹੋਰ ਰੋਅਬ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ।”

“ਉਹ ਕਿਵੇਂ?”

“ਆਂਟੀ, ਭਰਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਨੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਮਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤਾਬ ਦਿੱਤੀ ਹੈ

ਤਦ ਤੋਂ ਉਹ ਮਾਰਦੇ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੀ ਮਿੰਨਤ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਨ ਲਈ। ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿਤਾਬ ਮੰਗਦੇ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬ ਦਿਓਗੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਰੋਅਬ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਇੰਦੂ ਉਸ ਬੱਚੀ ਦੇ ਡੋਲੇਪਨ 'ਤੇ ਮੁਗਧ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਇੰਦੂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦੂਜੇ ਹੀ ਦਿਨ ਉਹ ਉਹਦੇ ਲਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲੈ ਆਈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਜ਼ਰਾ ਜਲਦੀ ਆ ਗਈ।

“ਆਂਟੀ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਈ ਹਾਂ।” ਇੰਦੂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਕਿਸੇ ਅਕਹਿ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਆਂਟੀ, ਤੁਸੀਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰੋ।” ਇੰਦੂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਇੰਦੂ ਨੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਅੱਡੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਪਲੰਘ 'ਤੇ ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਡਰਾਇੰਗ ਦੀ ਕਾਪੀ, ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਣੇ ਖਿਡੌਣੇ, ਤੀਲਿਆਂ ਦੀ ਬਣੀ ਝੌਂਪੜੀ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਬਣੇ ਫੁੱਲ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਖੜੀ ਸੀ।

“ਇਹ ਸਭ ਕਿਹਨੇ ਬਣਾਈਆਂ?” ਇੰਦੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫੁਹ-ਫੁਹ ਕੇ ਵੇਖਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ।

“ਮੈਂ ਆਂਟੀ, ਬਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ, ਮੈਂ ਇਹ ਸਭ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਲਿਆਈ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਆਂਟੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਆਂ।”

ਇੰਦੂ ਉਸ ਨੰਨ੍ਹੀ ਜਹੀ ਕਲਾਕਾਰ ਵੱਲ ਮੁਗਧ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਬੋਲੀ “ਆ ਤੇਰੀਆਂ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਸ਼ੋ-ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਜਾ ਦਈਏ।”

ਸ਼ੋ-ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇੰਦੂ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕੱਪੜੇ, ਬਚੀਆਂ-ਖੁਚੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਮਹਾਨ ਸਮਝ ਬੈਠੀ ਸਾਂ। ਇਹ ਕੁੜੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਤ ਦੇ ਗਈ ਹੈ।

ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸੂਫੀ ਕਲਾਮ, ਕਿੱਸਿਆਂ, ਲੋਕਧਾਰਾ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਦਕਾ। ਸਿਰਫ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆਂ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਚਦੀ ਹੁੰਦੀ, ਜਦੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਲਹਿਰ ਦਾ, ਫਲਸਫੇ ਦਾ, ਧਰਮ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਜੀਅ ਜਾਮਾ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਉਸਦੀ ਹਸਤੀ, ਮਹਾਨਤਾ ਤੇ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦੀ ਉਮੀਦ ਜਗਮਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ... ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਉਹ ਮਹਾਨਤਾ, ਖਿੱਚ ਤੇ ਲੋਕ-ਸਾਂਝ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰੇ।

... ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਦੇ ਪਾਠਕ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਮੈਂਬਰ bmslchd.org ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਵੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕਾਵਿ-ਕਿਆਰੀ

ਅਕਸਰੀਅਤ-ਅਕਲੀਅਤ

ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ, ਸਣੇ ਬਣੇ ਸ਼ਰੀਕ ਸਮੀਪ ਦੀ,
ਬਹੁ ਧਰਮੀ ਵੇਸ਼-ਭੂਸ਼ਾ, ਇਲਾਕਾਈ ਭਾਸ਼ਾਈ ਆਬਾਦੀ।
ਸੰਤਾਲੀ ਦੀ ਧਰਮ ਆਧਾਰਿਤ, ਹੋਈ ਗਲਤ ਵੰਡ ਤੋਂ,
ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਂਝ, ਕੀਤੀ ਗਈ ਖੰਡ ਖੰਡ ਤੋਂ,
ਉਪਜੀ ਨਿਪਜੀ ਸਰਬੰਗੀ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ, ਬਰਬਾਦੀ।

ਚੇਤਨ ਅਵਚੇਤਨ ਦੀਆਂ, ਭੈਭੀਤ ਤਰੰਗੀ, ਤੈਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ,
ਹਾਵੇ ਹੋਕੇ, ਗਿਲੇ-ਗੁਜ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਸਭ ਛੱਡ ਕੇ,
ਕੌਮ ਦਾ ਉਜਵਲ-ਭਵਿੱਖ, ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਸਰਮਾਇਆ
ਹੋਣਹਾਰ ਜੁਆਨੀਆਂ ਵਾਰ ਕੇ, ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਸਭ ਉਜਾੜ ਕੇ।
ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਅ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਡਰਦੀ ਤ੍ਰਹਿਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ।

ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਵਿਚ, ਪੈਰ ਧਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ,
ਤਮਹੀਦੀ ਸ਼ੁੱਭ ਕਰਮਨ ਦਾ, ਸ਼ੁੱਭ ਆਗਮਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ।
ਕੁਝ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਨੀਤੀਵਾਨਾਂ ਮਹਾਂ-ਸ਼ੈਤਾਨਾਂ ਬੇਈਮਾਨਾਂ,
ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਸਰਵੋਤਮ ਬੇਟੀ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਹੀਰ ਸਲੇਟੀ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਲੁੱਟ ਲਈ,
ਜ਼ਾਲਮਾਨਾਂ, ਕਹਿਰਵਾਨਾਂ ਭਰ ਕਲਾਵੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਲਈ।

ਇਉਂ ਇਕ ਪਿੰਜਰਿਉਂ ਨਿਕਲ, ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ,
ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿੱਗੀ, ਖੱਜੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲਹਿ ਗਈ।
ਬੋਲ ਨਾ ਸਕੇ ਬਿੱਟ ਬਿੱਟ ਤੱਕੋ, ਵਿਚ ਯੱਕੋ ਤੱਕੋ,
ਫਿਰ ਵੀ ਸਮਝਦਾਰਾਂ ਰਾਜ਼ਦਾਰਾਂ ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਨੂੰ।
ਸੈਣਤਾਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਹਿ ਗਈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ, ਹਰ ਬੇਦਸ਼ੀ ਦੀਵਾਰ ਦਰੇ ਤੋਂ,
ਅਖੌਤੀ ਧਰਮ ਧਾਰੀਆਂ, ਧਰਮ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ।
ਧਰਮ ਤੇ ਹਠਧਰਮੀ ਦਾ, ਅਰਥ ਤੇ ਅੰਤਰ ਸਮਝਾਈਏ।
ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਜੋੜਨਾ ਹੈ, ਹਠ ਧਰਮੀ ਦਾ ਤੋੜਨਾ ਹੈ,
ਭੁਬਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨਾ ਹੈ, ਤਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹਨਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉੱਚੇ, ਆਚਾਰ-ਵਿਹਾਰੀ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ,
ਅਕਸਰੀਅਤ ਅਕਲੀਅਤ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ, ਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,
ਹਰ ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਚਾਰੂ ਸੁਝਾਅ ਲਈ, ਹਾਕਮ ਧਿਰ ਨਾ ਵੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਸੰਸਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਸ ਅਜ਼ਮਾਏ ਅਧਿਆਏ ਤੋਂ, ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਕੇ,
ਸਾਮ ਦਾਮ ਦੰਡ ਭੇਦ ਦੀ ਸਿਖਰ ਚੜ੍ਹ, ਮੰਮਟੀ ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ।

ਜੇ ਚੰਮ ਦੀਆਂ ਚਲਾਉਗੇ, ਹਿਟਲਰੀ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਉਗੇ,
ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਲੋਕ-ਯੁੱਗ ਵਿਚ, ਲੋਕ-ਆਵਾਜ਼ ਦਬਾਉਗੇ,
ਯਾਦ ਰੱਖਿਓ! ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਰ ਧੱਕੇ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਉਠਾਉਗੇ।
ਵੇਲਾ ਹੈ ਅਜੇ ਵੀ ਸੰਭਲੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਛਤਾਉਗੇ,
ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਜੁਆਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੱਥ ਮਲਦੇ ਰਹਿ ਜਾਉਗੇ।

ਅੱਯਾਰਾਂ ਮੱਕਾਰਾਂ ਦੀ, ਸਾਉ-ਵਿਕਾਉ ਜ਼ਮੀਰ ਖਰੀਦ ਕੇ,
ਧਰਮ ਨੂੰ ਕੇਵਲ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਨਾ ਕਰਮ ਬਣਾਈਏ।
ਨੌਂ ਸੌ ਚੂਹਾ ਖਾ ਕੇ, ਹੱਜ ਨੂੰ ਗਈ ਬਿੱਲੀ ਵਾਂਗੂੰ,
ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ, ਇਕ ਕਰਮ ਕਮਾ ਕੇ,
ਜੇਬੋਂ ਕੱਢਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ, ਉੱਚੀਆਂ ਉਪਾਧੀਆਂ ਪਾਈਏ?

ਭਾਰਤੀ ਧਰਮੀ-ਅਕਸਰੀਅਤ ਅਕਲੀਅਤ ਦਾ, ਅੰਤ੍ਰ-ਅਨੁਪਾਦ ਬੜਾ ਹੈ,
ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਗਿਰਾਂ ਵਿਚ, ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਵਿਵਾਦ ਬੜਾ ਹੈ।
ਅਕਸਰੀਅਤ ਅਕਲੀਅਤ ਨੂੰ, ਅਕਸਰ ਹੀ ਚਿੜਾਉਂਦੀ ਹੈ,
ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਵਿਵਾਦ ਰਚਾਅ, ਆਪਣੀ ਹਰ ਈਨ ਮੰਨਾਉਂਦੀ ਹੈ।
ਇਹ ਹੋਠੀ ਹੀ ਅਕਲੀਅਤ ਨੂੰ ਦੁਜੈਲਾ-ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ, ਛੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲ ਲਾਉਣਾ ਹੈ,
ਖਾਣ-ਪਾਣ, ਸਲਾਮ-ਦੁਆ ਲਈ ਹੀ, ਕਿਉਂ ਦਬਾਉਣਾ ਹੈ?
ਈਸ਼ਵਰ ਅੱਲ੍ਹਾ ਗੌਡ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਦਾ ਹਰ ਥਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ।
ਹਰ ਬੱਚੇ ਲਈ ਜਣਨੀ ਦੀ ਗੋਦ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਵਧੀ ਲਈ ਸੀਮਤ ਹੈ।
ਪਰ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਹਰ ਸੱਚੇ ਲਈ, ਆਖਿਰਤ ਤਕ ਗਨੀਮਤ ਹੈ।

ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ! ਧਰਮ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ, ਦਾਅ ਤੇ ਨਾ ਲਾਈਏ,
ਸਾਮ ਦਾਮ ਦੰਡ ਭੇਦ ਵੀ, ਨਾ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਈਏ।
ਖੂਬਸੂਰਤ-ਸੀਰਤ ਜੀਵਨ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਾਈਏ।
ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਹਰ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਅਕਲੀਅਤ ਦੀ, ਡਰੀ ਹੋਈ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਨੂੰ,
ਹਠਧਰਮੀ ਦੀ ਡਾਂਗੋਕਰੇਸੀ ਤੋਂ, ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਹਰ ਹਾਲ ਮੁਕਤ ਕਰਾਈਏ।

ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਰਗੋਧੀਆ ਪੀ.ਈ.ਐਸ.-1,

ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, 98153-03206

ਦਰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ

ਖੰਡ ਤੋਂ ਮਿੱਠੀ ਬੋਲੀ, ਪਿਆਰੇ ਵਤਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ।
ਮੁੱਖ 'ਚੋਂ ਲਪਟਾਂ ਮਾਰਨ, ਜੈਸੇ ਅਤਰ ਗੁਲਾਬ ਦੀ।
ਹੋਰ ਸਤਾਉਣ ਜ਼ਬਾਨਾਂ, ਅੱਖੋਂ ਜਲ ਭਰ ਡੋਹਲੀ।

ਕਰਦੇ ਨਾ ਹਮਦਰਦੋ, ਦਰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ।

ਜਣਦਿਆਂ-ਖਾਣੀਂ ਪਸ਼ਤੋ, ਵਸਦੀ ਦੇਸ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ।
ਇਹ ਆ ਕਿ ਪਿੜ ਨ੍ਹਾਤੀ, ਸ਼ਾਸਤਰ-ਵੇਦ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ।
ਤੇ ਘਰ-ਬਾਰਨ ਨਾਲੋਂ, ਕਦਰ ਵਧਾ 'ਤਾ ਗੋਲੀ ਦਾ।
ਕਰਦੇ ਨਾ ਹਮਦਰਦੋ, ਦਰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ।

ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਇਕ ਨੂੰ ਰੋਵਾਂ, ਉਠਦੀ ਦਿਲੋਂ ਕੁਹਾਰ ਸੀ।
ਫਿਰ ਪਸ਼ਤੋ ਦੀ ਆਗੀ, ਹੋਰ ਹਮੇਤਣ ਫ਼ਾਰਸੀ।
ਮੈਂ ਭਲੀਮਾਣਸ ਭੋਲੀ, ਚਲਦਾ ਹੁਕਮ ਜਰੋਲੀ ਦਾ।
ਕਰਦੇ ਨਾ ਹਮਦਰਦੋ, ਦਰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ।

ਫਿਰ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਇਆ, ਉਰਦੂ ਘਰ-ਜੰਮ ਵੈਰੀ ਤੋਂ।
ਟੁੱਟ ਪੈਣੇ ਨੇ ਕੱਢ 'ਤੀ, ਬਾਰੋਂ ਪੜਕ ਕਚਹਿਰੀ 'ਚੋਂ।
ਅਣ-ਪੁੱਜ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ? ਜ਼ਹਿਰ ਬਥੇਰਾ ਘੋਲੀ ਦਾ।
ਕਰਦੇ ਨਾ ਹਮਦਰਦੋ, ਦਰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ।

ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡੋਂ ਘੁੰਡ ਲਾਹ, ਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਚਲੀ ਜ਼ੀ।
ਰੰਗ ਗੋਰਾ, ਅੱਖ ਕਹਿਰੀ, ਸਖ਼ਤ ਬੁਲਾਰਾ, ਘਚਲੀ ਜ਼ੀ।
ਹੱਥ ਲੱਗਿਆਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਕਰੜ ਲਫੇੜਾ ਪੋਲੀ ਦਾ।
ਕਰਦੇ ਨਾ ਹਮਦਰਦੋ, ਦਰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ।

ਅਬ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਪੁਗਦੀ, ਬਾਤ ਮਜ਼ਾਜਣ ਸੌਂਕਣ ਦੀ।
ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਕੀਤੀ ਫਿਰਦੀ, ਇਸਦੀ ਆਦਤ ਭੌਂਕਣ ਦੀ।
ਬੁਰੜੀ, ਪਏ ਦੰਦ ਨਿਕਲੇ, ਇਹ ਨਾ ਵਕਤ ਘੜੋਲੀ ਦਾ।
ਕਰਦੇ ਨਾ ਹਮਦਰਦੋ, ਦਰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ।

ਤਕੜੇ ਰਹੋ ਪੰਜਾਬੀਉ, ਕਿਹੜਾ ਛਡਦਾ ਨਿਵਿਆਂ ਤੋਂ।
ਚਿਰ ਦੀ ਫੂਕੀ ਹੋਈ ਮਰੀ, ਉਠਾ ਲੀ ਸਿਵਿਆਂ ਤੋਂ।
ਅੱਠ ਨੌਂ ਸੂਬੇ ਨਿਗਲੋ, ਢਿੱਡ ਨਾ ਭਰੇ ਭੜੋਲੀ ਦਾ।
ਕਰਦੇ ਨਾ ਹਮਦਰਦੋ, ਦਰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ।

ਸੋਹਦੇ ਮਰਦ ਮੁਕਾਮੀ, ਕੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੋਕਲ ਜੀ।
ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੋਗੇ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਸੂਦ ਸਲੂਣੀਉਂ ਗੋਕਲ ਜੀ।
'ਬਾਬੂ' ਰਣੀਉਂ ਇਦੇਰ ਦੇ ਸੰਤੋਖ ਡਰੋਲੀ ਦਾ।
ਕਰਦੇ ਨਾ ਹਮਦਰਦੋ, ਦਰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ।

ਬਾਬੂ ਰਜਬ ਅਲੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਦੁਹਾਈ

ਜਾਗੋ ਵੇ ਮੇਰਿਓ ਸ਼ੇਰੋ ਵੇ, ਕਿਉਂ ਦੇਰ ਲਗਾਈ ਵੇ।
ਮੈਂ ਲੁੱਟ ਲਈ ਦਿਨ ਦੀਵੀਂ ਵੇ, ਕੋਈ ਸੁਣੋ ਦੁਹਾਈ ਵੇ।
ਮੇਰਾ ਦੋ ਕਰੋੜ ਕਬੀਲਾ, ਕੋਈ ਝਬਦੇ ਕਰਿਓ ਹੀਲਾ,
ਮੈਂ ਘਰ ਦੀ ਮਾਲਕਿਆਣੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਪਰਾਈ ਵੇ।
ਕੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੋਲੀ ਹੋਈ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਢੋਈ।
ਮਤਰੇਈਆਂ ਨੂੰ ਕਰ ਮਾਏ, ਅੰਮਾਂ ਘਰੋਂ ਕਢਾਈ ਵੇ।
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਵਡਿਆਈ, ਬੁਲ੍ਹੇ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਪਾਈ।
ਅਵਤਾਰਾਂ, ਪੀਰ, ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੀ, ਮੈਂ ਤਖ਼ਤ ਬਠਾਈ ਵੇ।
ਸਭ ਸਈਆਂ ਅੱਗੇ ਗਈਆਂ, ਮਨਜ਼ੂਰ ਹਜ਼ੂਰੇ ਪਈਆਂ।
ਮੈਂ ਭਰੇ ਸਰ ਤੁਰ ਚੱਲੀ, ਚਾੜ੍ਹਕ ਵਾਂਗ ਤਿਹਾਈ ਵੇ।

-ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾੜ੍ਹਕ

ਬੇਗਮਪੁਰੇ ਦੇ ਖ਼ਾਬ ਵਰਗਾ

ਬੇਕਿਤਾਬਾਂ ਹਾਂ ਪਰ ਧੜਕਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਫ਼ਕੀਰ ਦੀ ਰੱਬੀ ਰਬਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਵਿੱਖਾਂ ਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਨੇ ਖ਼ੂਬ ਚੀਰਿਆ ਮੈਨੂੰ,
ਬੋੜ੍ਹਾ-ਬੋੜ੍ਹਾ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਜਿਸ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਹੱਦਾਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਵੇ,
ਐਸੇ ਅਸਲੀ ਅਲਹਿਦਾ ਗੁਲਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮਿਆ ਤੇ ਪਲਿਆ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ,
ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖ਼ਾਨ ਜੇਹੇ ਮੁਸਲਿਮ ਨਵਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸੁਣਨ ਮੈਨੂੰ,
ਢਲਦੀ ਉਮਰੇ ਵੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਲਾਜਵਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਉੜੇ ਐੜੇ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਮੈਥੋਂ ਟੱਪ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।
ਪਹਿਲੀ ਪੱਕੀ ਦੇ ਸਰਲ ਸਾਦਾ ਹਿਸਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਲੱਗਦਾ ਹੁਣ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਬਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ,
ਬੁਝਣ ਬੁਝਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਹੁਸਨ ਆਫ਼ਤਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਸੰਗਮਰਮਰ ਨੇ ਢੱਕ ਲਿਆ ਬੇਸ਼ੱਕ ਵਜੂਦ ਮੇਰਾ,
ਢਿੱਡੋਂ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਕੱਚੀ ਢਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਅਤੀਤ ਅਕਸਰ ਮਿਲਣ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ,
ਨੱਕੋ ਨੱਕੋ ਭਰੇ ਹੋਏ ਤਿਹੁ ਦੇ ਤਾਲਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਉੱਗਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਸਦਾ ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਤੇ ਬਾਹੂ ਮੇਰੀ ਕੁੱਖੋਂ,
ਸਿੰਮਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰਾਨਾ ਦਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।
ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕੁਲਵੰਤ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਬੇਗਮਪੁਰੇ ਦੇ ਖ਼ਾਬ ਵਰਗਾ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰੋ. ਕੁਲਵੰਤ ਔਜਲਾ

**ਆਓ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਲੜ
ਲੱਗੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰੀਏ**

ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ/ਦਿਮਾਗੀ ਅਟੈਕ ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਬਰਾਮ

ਡਾ. ਦਸਨ

ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਰੋਗੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੜਾ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਗੁਜਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਰੋਗੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋ ਕੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰੋਗੀ ਦੂਜਿਆਂ 'ਤੇ ਬੋਝ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚਿੜਚਿੜਾਪਨ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਰੋਗੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਆਯੁਰਵੇਦ ਚਿਕਿਤਸਾ ਦੁਆਰਾ ਇਲਾਜ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਕਾਰਨ - ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਦਿਮਾਗ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਊਰਜਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਊਰਜਾ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਖੂਨ ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਧਮਨੀਆਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੇਕਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵੀ ਖੂਨ ਰੁਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਰੀਜ਼ ਅਧਰੰਗ-ਲਕਵੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਪੰਗ ਅਤੇ ਅਪਾਹਜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰੇਨਹੈਮਰੇਜ (ਦਿਮਾਗੀ ਨਾੜੀ ਦਾ ਫਟਣਾ) ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਰੀਜ਼ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੁਰਭਾਗ ਨਾਲ ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਧਮਨੀ ਦਾ ਫਟਣਾ, ਧਮਨੀਆਂ ਵਿਚ ਖੂਨ ਦੇ ਥੱਕੇ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਸਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨਵੰਸ਼ ਖੂਨ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਰੁਕ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਉਸ ਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਸਰੀਰਕ ਅੰਗ ਕੰਮ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੂਗਰ ਅਤੇ ਬਲੱਡਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਦੇ ਰੋਗੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਸ ਦੀ ਚਪੇਟ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਲੱਛਣ - ਅਧਰੰਗ ਲਕਵਾ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਕਾਂਘਾਤ, ਅਧਰੰਗਘਾਤ, ਸਰਵਾਂਗਘਾਤ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਜਿਵੇਂ ਮੂੰਹ ਵਿੰਗਾ ਹੋਣਾ, ਅੱਖ ਬੰਦ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਡਿੱਗਣਾ, ਬੋਲ ਨਾ ਸਕਣਾ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੇ ਅੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਬਾਂਹ ਉੱਪਰ ਨਾ ਚੁੱਕ ਸਕਣਾ, ਲੱਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਰੀਰ ਦਾ ਭਾਰ ਨਾ ਝੱਲਣਾ, ਮੱਲ ਮੂਤਰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਣਾ ਅਤੇ ਚਲਦੇ ਸਮੇਂ ਲੜਖੜਾਉਣਾ ਆਦਿ।

ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਲੱਛਣ - ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਲੱਛਣ ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਸੁੰਨ ਪੰਨ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੀੜੀਆਂ ਰੋਗਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸੇ ਬਾਂਹ ਜਾਂ ਪੈਰ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਜੁਬਾਨ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਨਜ਼ਰ 'ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਅਸਰ ਹੋਣਾ, ਚਾਲ ਵਿਚ ਲੜਖੜਾਹਟ, ਸਰੀਰਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕਣਾ, ਅਕੜ, ਝਟਕੇ, ਕੰਬਣਾ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਖਿੱਚ, ਭਾਰੀਪਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਅਣਦੇਖਾ ਨਾ ਕਰਕੇ

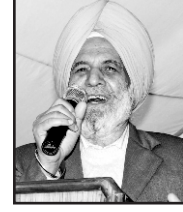
ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਡੇ ਇਲਾਜ ਨਾਲ, ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਅਟੈਕ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੰਕੇਤ ਅਤੇ ਚਿਕਿਤਸਾ ਸੰਬੰਧਿਤ - ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਰੋਗੀ ਅਟੈਕ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਘਬਰਾਹਟ ਦੇ ਨਾਲ ਆਧੁਨਿਕ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦਾ ਇਕ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਰੋਗੀ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਇਧਰ ਉਧਰ ਭਟਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਜੀਵ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰੋਗੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ, ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਹੀ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਦਵਾਈ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰੋਗੀ ਠੀਕ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਆਯੁਰਵਿਗਿਆਨ ਸੰਸਥਾਨ (ਏਮਸ) ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਮੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਐਲੋਪੈਥੀ ਇਲਾਜ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਇਲਾਜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ। ਲਾਈਫਕੇਅਰ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਐਂਡ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਣਗਿਣਤ ਰੋਗੀਆਂ ਤੇ ਜਾਂਚੀ ਪਰਖੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤੇ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਵੀਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਦਵਾਈ ਸੈਲਫ ਆਨ ਨਿਓਰੋ ਕੈਪਸੂਲ ਵਿਕਿਸਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਖੂਨ ਦੇ ਥੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਨਾੜੀ ਸੰਸਥਾਨ ਵਿਚ ਆਈ ਖਰਾਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੂਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸੁਚਾਰੂ ਹੋ ਕੇ ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਵਸਾ (ਕੋਲੇਸਟ੍ਰੋਲ) ਦੀ ਅਧਿਕਤਾ ਵੀ ਘੱਟਦੀ ਹੈ। ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਵਿਚ ਸੱਟ ਲੱਗਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਈ ਅਪੰਗਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਇਲਾਜ ਕਾਫੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ। ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦਾ ਅਟੈਕ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨਵੇਂ ਰੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਜੀਵ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਟੈਕ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੋਗੀ ਸਾਡੇ ਸੰਸਥਾਨ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਹੀ ਚੱਲਣ ਫਿਰਨ ਯੋਗ ਹੋ ਕੇ ਅਪੰਗ ਅਪਾਹਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਬੇਜਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰੋਗੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੋਗੀ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਦਵਾਈ ਰਾਹੀਂ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣ ਤਾਂ ਨਿਰਜੀਵ ਹੋਈਆਂ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਜੀਵ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੋਗੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਧਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਅਟੈਕ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਦੇ ਰੋਗੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਵਿਕਸਿਤ ਦਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸਫਲ ਇਲਾਜ ਸਾਡੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਅਧਰੰਗ ਲਕਵੇ ਤੋਂ ਰੋਗ ਮੁਕਤ ਸਮਾਜ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ।

की जाणा में कौण?

(पंजाब की संस्कृति एवं समूची धरोहर)

डॉ. निर्मल सिंह

प्रश्न

166. 'जरनैल सिंह आर्टिस्ट' के पिता का नाम बताओ?
167. 'कुंदन लाल सहगल' कौन थे?
168. 'फखर जमान' कौन सी संस्था के लिए माँ बोली पर काम करते थे?
169. 'अंबी दे बूटे थल्ले' किस कवि की रचना है?
170. 'कोह सफ़र' कितना होता है?
171. 'हीर' का विवाह किस के साथ हुआ था?
172. 'बाईस धार' की रियासतें कहाँ पर हैं?
173. 'माता चिंतपूरनी' का मंदिर कहाँ पर है?
174. 'जेठरों' से क्या तात्पर्य है?
175. 'तोकड़ भैंस' का क्या अर्थ है?
176. 'सनवी खेत' का क्या अर्थ है?
177. 'कंडी' का इलाका कौन सा है?
178. 'चोअ' क्या होता है?
179. 'टिंड' का क्या काम होता था?
180. 'चरमखें' क्या होती हैं?
181. 'नीम के फल' को क्या कहते हैं?
182. 'रहट' का प्रयोग किस लिए होता है?
183. 'सेपी' शब्द का क्या अर्थ है?
184. 'सीरी' कौन होता है?
185. 'मिरजे' की घोड़ी का क्या नाम था?
186. 'महीवाल' कहाँ का रहने वाला था?
187. 'सैय्यद वारिस शाह' कौन था?
188. 'मुरब्बे' में कितने एकड़ होते हैं?
189. 'सतलुज नदी' का क्या स्रोत है?
190. 'ब्यास कुंड' कहाँ पर है?
191. 'डेराजात' किस इलाके का नाम है?
192. 'हाय का नारा' किसने दिया था?
193. 'लोहा नगरी' किस शहर को कहते हैं?
194. 'एशिया' की सबसे बड़ी गेहूँ की मंडी कहाँ पर है?

उत्तर

166. स. कृपाल सिंह आर्टिस्ट।

167. जालंधर से जाकर फ़िल्मों में प्रसिद्ध गायक।
168. आलमी पंजाबी, कांफ्रेंस।
169. प्रो. मोहन सिंह।
170. लगभग दो मील।
171. रंगपुर गाँव के सैदे खेड़े के साथ।
172. शिवालिक-हिमाचल के पहाड़ों में।
173. भरवाई के समीप ज़िला ऊना हिमाचल प्रदेश में।
174. बड़े बुजुर्गों का गोत्र अनुसार स्मृति स्थान।
175. देर से गर्भवती हुई, थोड़ा पर गाढ़ा दूध देने वाली भैंस।
176. गेहूँ बीजने के लिए आरक्षित धरती, खरीफ़ फसल के बिना।
177. शिवालिक पहाड़ियों के साथ लगता नीम पहाड़ी और बरसाती नालों रहित गुरदासपुर, होशियारपुर, नवां शहर और रोपड़ के ज़िलों के ऊबड़-खाबड़ क्षेत्र।
178. पहाड़ से उतरती छोटी बरसाती पानी वाली नदी।
179. कुएँ में से पानी निकालना।
180. घास की बनी हुई चर्खें की गुड्डियों में चौमुखी तकले को घुमाती माल को निर्धारित ठिकाने पर रखती हुई।
181. निंबोरी।
182. कुएँ में से पानी निकालने और खेत सींचने के लिए।
183. फसल की उपज का हिस्सा बांटने वाले मजदूर।
184. खेती के काम में हाथ बांटने वाला पक्का हिस्सेदार मजदूर।
185. बक्की।
186. बल्क बुखारा उज्बेकिस्तान।
187. हीर के किस्से का लेखक।
188. 25 एकड़।
189. तिब्बत, चीन में झील मानसरोवर के समीप से।
190. रोहतांग दर्रे के समीप हिमाचल प्रदेश में दरिया ब्यास का स्रोत।
191. दरिया सिंध से पश्चिमी की तरफ सुलेमान पहाड़ियों तक का पंजाब का क्षेत्र।
192. नवाब शेर मुहम्मद खां मलेर कोटला।
193. मंडी गोबिंदगढ़ ज़िला फ़तेहगढ़ साहिब।
194. खन्ना, ज़िला लुधियाना।

(चलता)

HEALTH TIPS BY EXPERTS

1. DRINK MORE COFFEE –THE CANCER PREVENTION EXPERT

When was the last time you heard a doctor use the word miracle? Well, wake up and smell the coffee. “It’s amazing,” says liver specialist Sanjiv Chopra, MD, professor of medicine at Harvard Medical School.” Coffee is truly a lifesaving miracle drug.”

Though he says it’s still a “scientific mystery” how a simple cup of coffee works its wonders in the body, large epidemiological studies repeatedly verify its astonishing benefits. Some recent research highlights.

More than three cups a day lowers women’s risk of developing melanoma—a type of cancer on the rise among the light-skinned—by 20%

More than six cups a day cuts men’s risk of dying from prostate cancer by -60%

Drinking at least one cup of coffee a day lowers women’s risk of stroke by up to 25%

Consuming at least two cups daily reduces women’s chances of becoming depressed by up to 20%.

“Drink it black, or at most put a little skimmed milk in it “ to minimize calories, Dr Chopra recommends. The benefits from decaf may not be as prodigious, so stick with regular if you can tolerate the buzz. Dr Chopra drinks at least four cups a day himself , though most people should limit themselves to two. And no, he jokes, “I’m not sponsored by Starbucks.”

Dr. Sanjiv Chopra is the author of Live Better, Live Longer: The New Studies That Reveal What’s Really Good—and Bad—for Your Health.

2. EAT PROTEIN IN THE MORNING- THE HEALTHY-EATING EXPERT

Protein helps persuade your brain and

stomach that they’re well nourished and satisfied; skimp on it and your hunger might lead you right to a bag of potato chips, says holistic-medicine pioneer Mark Hyman, MD. In a recent study, volunteers whose daily protein consumption fell below 15% of their total calories were far hungrier after breakfast and ate more snacks throughout the day than those whose protein levels exceeded that amount. The extra nibbling put them on track to gain almost a kilo a month had they kept it up. An important take-away: Don’t save your protein for dinner. One trick is to eat almonds in the morning. Other prevalent (and portable) high-protein options: hard-boiled eggs and hung curd.

Dr. Mark Hyman is the author of the Blood Sugar Solution and innovator of the whole-systems medicine approach known as functional medicine.

3. PUMP UP YOUR POTASSIUM- THE HEART EXPERT

The new mantra among heart specialists such as (US) Ohio State University cardiologist Martha Gulati, MD: Improve your sodium-potassium ratio, by either lowering your sodium or raising your potassium—or, better yet, by doing both. That’s because potassium blunts the blood-pressure-raising effects of sodium. The latest research finds that people with the unhealthiest ratios are more than twice as likely to die from a heart attack as those with the lowest. Another study reveals that raising your daily potassium intake by 1600 mg (the equivalent of, say , a cup of milk, two bananas, a quarter avocado, and a half cup of raisins) will lower your risk of stroke by 21% . New guidelines recommended 4700 mg daily. Other good sources include cocoa, dried

apricots, fish, spinach, curd, and potatoes with the skin.

Dr. Martha Gulati is the author of saving women's Hearts.

4. STAND UP AND COUNT TO 60- THE EXERCISE EXPERT

Another good reason to be a stand-up guy or gal: it doesn't matter how hard you hit the gym after work; if you're spending much of your day sitting down, you're sabotaging your dutiful efforts, says fitness guru Chris Freytag. The latest evidence: People who take the most standing breaks throughout the day – even as short as a minute – have slimmer waists, lower cholesterol, and better insulin response than those who take the fewest, regardless of how much other exercise they get. Epidemiologists say hopping to your feet regularly also protects against cancer. In recent analyses, they determined that the colon-cancer risk of people who spent ten years at a sit-down job was almost twice that of those whose jobs involved more activity. "We've engineered movement out of our lives," Freytag says. "We need to engineer it back in." Standing up while talking on phone is a great place to start, she says, along with "walking meetings" at the office. "At first, people who try this say, 'This is the dumbest thing ever.' Then after a month, they say, 'I've lost two kilos!'"

Chris Freytag is the developer of the workout program 10 Pound Slimdown Xtreme.

5. EARLY TO BED, EARLY TO EAT- THE SLEEP EXPERT

Here's a good reason to call it a night – an early one: "Being a night owl night increase your waistline," says sleep expert Michael Breus, PhD. People who stay up late and sleep late – specifically, they get more than half their sleep after 5.30 am – also tend to eat more fast food and consume more of their calories after 8 pm than

do normal sleepers. In one study, the more that subjects ate after 8pm, the higher their body-mass index, even after controlling for other factors. "One of the easiest things that anyone on a diet can do to improve her results is go to bed and wake up at the same times every day," Breus says. "This way, your body knows when to sleep and is much more efficient. Organize your eating, too, by trying to eat meals at the same times every day. Avoid eating after 8pm, and don't miss morning meals by sleeping in."

Michael Breus is the author of The Sleep Doctor's Diet Plan.

6. WORSHIP MORNING SUN, SEEK REFUGE IN THE AFTERNOON- THE SKIN EXPERT

Sun lovers, take note: New research suggests your skin cells may be best able to combat the sun's damaging UV rays early in the morning and are most vulnerable in the afternoon. Investigators say mice who were exposed to UV radiations near the end of their wake cycle developed five times as many tumours as those who got the UVb last shortly after they woke up. That's because a certain DNA – protecting protein in mice – which humans also have – was highest shortly after they woke and lowest before they slept. "Is this true for humans, and it's really shown that morning exposures is less harmful, it will be a wonderful thing to know," says New York dermatologist Jennifer Kitchin, MD. For activities like gardening and taking long walks with the dog, "for now, do them in the morning," she advises.

Dr. Jennifer Kitchin is co-author of the The Dermatologists Prescriptions for a New You!

7. TAKE WALK FOR BETTER (AND BETTER) MEMORY- THE BRAIN EXPERT

Aerobic exercise is like a two for one: good for your body, great for your mind, according to the

latest research from brain fitness pioneer Arthur Kramer. To understand just how great, consider what happens in its absence. Every year, a region called the hippocampus, which is key to memory, shrinks by about 1 to 2% increasing the risk of dementia as the years roll by. However, Kramer's new investigations reveal that the hippocampi of adults who walked briskly for about 45 minutes three times a week grew by about 2% over the course of a year, staving off age-related shrinking. It's never too late to start exercising, Kramer says; volunteers in his research were between 55 and 80 years old hadn't exercised at all. And it doesn't need to be strenuous. "Anything that raises your heart rate seems to work," he says. "Walking is fine. Just find something you like and do it.

Arthur Kramer, PhD, is a neuroscientist at the University of Illinois at Urbana-Champaign USA.

8. BEWARE OF SUGAR-FREE CANDY- THE DENTAL EXPERT

Don't assume sugar-free confections are easy on your teeth. Recent investigations by dentist Sok-Ja-Janket reveal that the sour and fruit flavourings in candy can interact with sugar-free sweeteners to create an acidic mix in your mouth that weakens and yellows teeth. The worst culprit's are fruit-flavoured lollipops because they dissolve slowly, giving acid more time to attack teeth. Chewing gum (even a fruit-flavoured variety) is the least destructive, since it stimulates flow of saliva that washes away the harmful acids. If you must have your hard candies, Dr. Janket recommends choosing any kind of mint flavour –peppermint, spearmint-or, her personal favourite butterscotch. Otherwise, you know the drill:"Brush immediately after each meal or exposure to acidic foods and candies," she says.

Dr. Sok-Ja Janket is a professor at the Goldman school of Dental Medicine at Boston University.

9. GET RESULTS WITH THE 20-SECOND RULE-THE MOTIVATION EXPERT

What's the difference between having a goal and actually accomplishing it? Just 20 seconds, says positive-psychology guru Shawn Achor. Researchers have learnt that if we can lop 20 seconds off the startup time required for a task, we're much more inclined to follow through. So, for instance, if you want to work out in the morning, place your shoes and exercise clothes next to your bed the night before. If you want to praise people more, put thank-you notes and a pen on your desk.

Shawn Achor is the author of The Happiness Advantage.

10. HIT THE YOGA MAT TO RELIEVE PAIN-THE PAIN EXPERT

As a treatment for back pain, regular yoga has advantages over more conventional methods like physical therapy, says Peter Abaci, MD, medical director of the Bay Area Pain & Wellness center in California. The ancient practice has also been shown to soothe other aches as well –probably because of the way it connects your mind, your breathing and the movements of your body. "Yoga works the whole body, not just one part," Dr Abaci says."When a person is in chronic pain, usually his whole body changes, and treating only the part that was originally injured or is hurting is not enough." Find a yoga class at your local gym. Dr Abaci also recommends this DVD for beginners. Viniyoga Therapy for the Low back, Sacrum & Hips with Gary Kraftsow.

Dr. Peter Abaci is the author of Take Charge of your chronic pain.

To be continue.....

LIST OF LOBANA SEWAK MEMEBRS OF BMSL FOUNDATION, CHANDIGARH

Sr. No.	Name & Address	Receipt No.	Date	Amount
1.	SMT.RAWEL KAUR W/O S. JAGDEEP SINGH VILL & P.O.-SARAWAN, TEH.-BILASPUR DISTT-YAMUNA NAGAR-133206	H-7217	05-09-2016	1100/-
2.	S. FAQIR SINGH S/O S. PREM SINGH VILL & P.O.-HAVELIAN, TEH.-BILASPUR DISTT-YAMUNA NAGAR-133206	H-7218	05-09-2016	1100/-
3.	S. TARSEM SINGH S/O S. MANSHA SINGH # 339, GOLDEN AVENUE, PHASE-2, GARHA, JALANDHAR-144001	J-8178	13-09-2016	1100/-
4.	S. GURJEET SINGH BAHIA, PCS # 177, SECTOR-36-A, CHADIGARH-160036	H-8590	07-10-2016	1100/-
5.	S. RANJIT SINGH S/O S. BIR SINGH # 13/125, P.O.-MULLANPUR DAKHA DISTT-LUDHIANA-141101	H-8596	09-10-2016	1100/-
6.	SMT.PARAMJIT KAUR W/O S. RAWEL SINGH# 181, GIANI ZAIL SINGH NAGAR, ROPAR-140001	H-8597	09-10-2016	1100/-
7.	MRS. NEERAJ LOBANA W/O S. SWARN SINGH # 572, 4TH FLOOR , TRISHILLA PLAS HOMES PEER MUSHALLA, DISTT-S.A.S NAGAR-140603	H-8908	08-11-2016	1100/-
8.	S. NAVJOT SINGH S/O HEADMASTER TIRATH SINGH V&P.O.-GHOTPOKAR, DISTT-GURDASPUR	J-9345	30-12-2016	1100/-

LIST OF LIFE MEMBERS OF BABA MAKHAN SHAH LOBANA FOUNDATION (REGD.), SECTOR-30-A, CHANDIGARH

Sr. No.	Name & Address	Year	Receipt No.	Date	Amount
1.	S. NIRMAL SINGH S/O S. MUNSHA SINGH VILL.-NANAKPURA, BHUNA, P.O.-BHUNA, TEH.-GULHA, DISTT-KAITHAL-136034-099910-17166	04-06-1956	H-8580	04-10-2016	2000/-
2.	S. TARSEM SINGH S/O S. MOTA SINGH V & P.O.- KAKRALA ANAYAT, TEH.-SIWAN DISTT-KAITHAL-096716-00437	01-01-1944	H-8581	04-10-2016	2000/-
3.	S. ROORH SINGH S/O S. JOGINDER SINGH VILL.-NANAKPURA, BHUNA, P.O.-BHUNA, TEH.-GULHA, DISTT-KAITHAL-136034-099910-29764	25-06-1958	H-8582	04-10-2016	2000/-
4.	S. KULWINDER SINGH S/O S. HAWELA SINGH VILL.-SAROOPWAL, P.O.-BEGOWAL DISTT-KAPURTHALA-097791-20477	45 YEARS	J-9322	07-10-2016	2000/-
5.	S. BALWINDER SINGH S/O S. RAWEL SINGH VILL.-SAROOPWAL, P.O.-BEGOWAL DISTT-KAPURTHALA	48 YEARS	J-9323	07-10-2016	2000/-
6.	S. KULWANT SINGH S/O S. GURNAM SINGH VILL.-SAROOPWAL, P.O.-BEGOWAL DISTT-KAPURTHALA-98764-72565	55 YEARS	J-9324	07-10-2016	2000/-
7.	S. KISHAN SINGH KUNDLAS S/O LATE FAQUIR CHAND # 374/1, NEAR DSOUZA CLINIC, NAHAN HIMACHAL-173001-094184-38147	04-05-1948	H-8586	07-10-2016	2000/-
8.	S. GURJEET SINGH BAHIA S/O S. GURBHAGAT SINGH # 177, SECTOR-36-A, CHANDIGARH-160022	07-05-1948	H-8589	07-10-2016	2000/-
9.	SMT. PRABHAT KAUR W/O S. ZORAWAR SINGH # 177, SECTOR-36-A, CHANDIGARH-160022	12-09-1979	H-8593	07-10-2016	2000/-
		(Non-Lobana)			
		(Non-Lobana)			

10.	S. PARAMJIT SINGH S/O S. AMRIK SINGH V & P.O.-JALALPUR, TEH.-DASUYA VIA- MIANI AFGANA, DISTT-HOSHIARPUR-98146-19446	07-07-1965	H-8851	08-10-2016	2000/-
11.	S. JATINDER SINGH S/O S. GURMIT SINGH V & P.O.-JALALPUR, TEH.-DASUYA VIA- MIANI AFGANA, DISTT-HOSHIARPUR-94638-51429	07-12-1979	H-8852	08-10-2016	2000/-
12.	S. RASWINDER SINGH S/O S. GULZAR SINGH V & P.O.-JALALPUR, TEH.-DASUYA VIA- MIANI AFGANA, DISTT-HOSHIARPUR-98154-01537	09-08-1984	H-8853	08-10-2016	2000/-
13.	SMT. SURINDER KAUR W/O S. RAGHBIR SINGH # 21-A, SUNDER AVENUE, KAPURTHALA-98152-96285	01-04-1954	H-8854	08-10-2016	2000/-
14.	S. KARNAIL SINGH S/O S. PRITAM SINGH # DV-39, KILA MOHALLA, KAPURTHALA-98765-07969	01-11-1955	H-8855	08-10-2016	2000/-
15.	S. JASWANT SINGH S/O S. REWEL SINGH V & P.O.-HAWELI, DISTT-YAMUNA NAGAR-094174-42583	15-09-1964	H-8856	08-10-2016	2000/-
16.	S. S ATPAL SINGH S/O S. RATTAN SINGH V & P.O. - MIANI AFGANA, TEH.-DASUYA DISTT-HOSHIARPUR-98550-46744	01-10-1969	H-8798	08-10-2016	2000/-
17.	S. KULDIP SINGH S/O S. CHUHAR SINGH V & P.O. - MIANI AFGANA, TEH.-DASUYA DISTT-HOSHIARPUR-99150-40797	01-04-1970	H-8799	08-10-2016	2000/-
18.	S. BALJIT SINGH S/O S. JAGIR SINGH V & P.O. - MIANI AFGANA, TEH.-DASUYA DISTT-HOSHIARPUR-98725-57418	15-12-1966	H-8800	08-10-2016	2000/-
19.	SMT. RAMANDEEP KAUR W/O S. VIKRAMJEET SINGH # 1713/2 A, NEW DEEP NAGAR, CHAURPUR ROAD HAIBOWAL KALAN, LUDHIANA-78370-77800	09-2-1988	H-8594	09-10-2016	2000/-
20.	SMT. PARAMJIT KAUR W/O S. RAWEL SINGH # 181, GIANI ZAIL SINGH NAGAR, ROPAR-140001-94646-40413	30-06-1967	H-8598	09-10-2016	2000/-

21.	S. VIKRAMJEET SINGH S/O S. GURDEV SINGH # 1713/2 A, NEW DEEP NAGAR, CHAURPUR ROAD HAIBOWAL KALAN, LUDHIANA-78370-77800	25-11-1984	H-8599	09-10-2016	2000/-
22.	S. SUKHDEV SINGH S/O S. MUKHTIAR SINGH # 1713/3 A, NEW DEEP NAGAR, CHAURPUR ROAD HAIBOWAL KALAN, LUDHIANA-84272-00346	17-06-1956	H-8600	09-10-2016	2000/-
23.	S. GURDEV SINGH S/O S. MUKHTIAR SINGH # 1713/2 A, NEW DEEP NAGAR, CHAURPUR ROAD HAIBOWAL KALAN, LUDHIANA-85579-80677	11-11-1955	H-8901	09-10-2016	2000/-
24.	S. RAWEL SINGH S/O S. MUKHTIAR SINGH # 181, GIANI ZAIL SINGH NAGAR, ROPAR-140001-99881-25313	20-12-1958	H-8902	09-10-2016	2000/-
25.	S. GURSHARANJIT SINGH S/O S. GURMUKH SINGH # 1625/1, NEW PREM NAGAR, CIVIL LINES, LUDHIANA-141001-82839-30374	24-12-1987	H-8904	09-10-2016	2000/-
26.	S. BEANTPREET SINGH S/O S. RAWEL SINGH # 181, GIANI ZAIL SINGH NAGAR, ROPAR-140001-94783-90940	18-12-1993	H-8903	09-10-2016	2000/-
27.	SMT. SURINDER KAUR GHOTRA W/O S. YADWINDER SINGH GHOTRA B-9, 642, MOHALLA-SANTOKHPURA, NEW ABADI, JALANDHAR.		H-8905	29-10-2016	2000/-
28.	S. YADWINDER SINGH GHOTRA B-9, 642, MOHALLA-SANTOKHPURA, NEW ABADI, JALANDHAR.		H-8906	29-10-2016	2000/-
29.	SMT. NEERAJ LOBANA W/O S. SWARAN SINGH # 572, 4TH FLOOR, TRISHALLA PLUS HOMES PEER MUCHALLA, DISTT-S.A.S NAGAR MOHALI-140603-97800-71572	30-10-1974	H-8908	08-11-2016	2000/-
30.	SH. SUNIL KUMAR BHASIN S/O LATE S.P. BHASIN # 3280, SWATI COOPERATIVE H/B SOCIETY, SECTOR-49-D, CHANDIGARH-98140-37339	02-03-1957	J-9343	07-12-2016	

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਮਿਤੀ 1-12-2016 ਤੋਂ 31-12-2016

ਲੜੀ ਨੰ:	ਨਾਮ ਤੇ ਪਤਾ	ਰਾਸ਼ੀ ਰੁਪਏ	ਰਸੀਦ ਨੰ:	ਮਿਤੀ
1.	ਸ. ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਮਕਾਨ ਨੰ.-390, ਸੈਕਟਰ-16, ਪੰਚਕੂਲਾ	1000/-	ਐਚ-8847	12-12-2016
2.	ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਆ ਮਕਾਨ ਨੰ.-763, ਸੈਕਟਰ-40 ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	200/-	ਐਚ-8848	15-12-2016
3.	ਲੈਕਚਰਾਰ ਗੁਲਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ ਮਕਾਨ ਨੰ.-3405, ਸੈਕਟਰ-40 ਡੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	200/-	ਐਚ-8849	15-12-2016
4.	ਸ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਨੇਜਰ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ	200/-	ਐਚ-8850	15-12-2016
5.	ਗੁਪਤ ਦਾਨ	500/-	ਐਚ-6418	15-12-2016
6.	ਸ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	200/-	ਐਚ-6419	15-12-2016
7.	ਸ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਮਕਾਨ ਨੰ.-42, ਸੈਕਟਰ-16, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	500/-	ਐਚ-6420	15-12-2016
8.	ਸ. ਐਨ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਸੈਕਟਰ-48, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	400/-	ਐਚ-6421	15-12-2016
9.	ਇੰਜੀ. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਕਾਨ ਨੰ.-1747, ਫੇਸ-7, ਮੋਹਾਲੀ	200/-	ਐਚ-6422	15-12-2016
10.	ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ (ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ), ਮਕਾਨ ਨੰ.-541, ਫੇਸ-3-ਏ, ਮੋਹਾਲੀ	500/-	ਐਚ-6423	15-12-2016
11.	ਸ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਕਾਨ ਨੰ.-1207, ਸੈਕਟਰ-22-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	200/-	ਐਚ-6424	15-12-2016
12.	ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਮਕਾਨ ਨੰ.-1204, ਸੈਕਟਰ-22-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	200/-	ਐਚ-6425	15-12-2016

13.	ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਕਾਨ ਨੰ.-2060, ਫੇਸ-10, ਮੋਹਾਲੀ	200/-	ਐਚ-6426	15-12-2016
14.	ਸ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਲਾਲੀਆ ਵਿਤ ਸਕੱਤਰ ਮਕਾਨ ਨੰ.-1838, ਫੇਸ-7, ਮੋਹਾਲੀ	200/-	ਐਚ-6427	15-12-2016
15.	ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੈਕਟਰ-47, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	200/-	ਐਚ-6428	15-12-2016
16.	ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਕੈਨਟੀਨ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ	500/-	ਐਚ-6429	15-12-2016
17.	ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ.ਪੀ., ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ	500/-	ਐਚ-6430	15-12-2016
18.	ਸ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਮਕਾਨ ਨੰ.-1005, ਸੈਕਟਰ-71, ਮੋਹਾਲੀ	500/-	ਐਚ-6431	15-12-2016
19.	ਕਰਨਲ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਮਕਾਨ ਨੰ.-114, ਸੈਕਟਰ-33-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	200/-	ਐਚ-6432	15-12-2016
20.	ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਰੋਲ ਬਾਗ, ਜਲੰਧਰ	2100/-	ਐਚ-6433	15-12-2016
21.	ਸ. ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਸ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ ਕਲਾਥ ਹਾਊਸ, ਮੇਨ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਬੇਗੋਵਾਲ, ਕਪੂਰਥਲਾ	619/-	ਐਚ-6434	18-12-2016
22.	ਸ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੀ.ਡੀ.ਪੀ.ਓ. ਮਕਾਨ ਨੰ.-4, ਬੈਂਕ ਕਲੋਨੀ, ਜਲੰਧਰ	5000/-	ਐਚ-6435	20-12-2016
23.	ਸ. ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਟੈਂਟ ਹਾਊਸ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਆਪਣੇ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)	2100/-	ਐਚ-6436	26-12-2016
24.	ਸ. ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਮਕਾਨ ਨੰ.-390, ਸੈਕਟਰ-16, ਪੰਚਕੂਲਾ (ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ)	11000/-	ਐਚ-6438	27-12-2016
25.	ਬੀਬੀ ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ	500/-	ਐਚ-6439	27-12-2016

ਸਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜੇ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਗੇ ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਚੁੱਲ ਜਾਵੇਗੇ

MATRIMONIAL

PROFESSIONALLY QUALIFIED MATCH FOR LUBANA SIKH GIRL, 1987/5'8½" slim, M.S. GRAPHIC DESIGN, WORKING MICROSOFT HYDERABAD UX DESIGNER, PACKAGE 40 LACS. (wrongly printed income 4 lac in nov. issue.) WELL EDUCATED VEGETARIAN FAMILY. e-mail-rajghar104@gmail.COM, 98720-92016

* * *

SUITABLE AND PROFESSIONALLY QUALIFIED MATCH FOR LOBANA SIKH BOY, BORN ON 1987, 5'8", B.TECH ELECTRICAL KU AND MS (IT) USA. PRESENTLY WORKING WITH IT COMPANY AT WASHINGTON DC USA. REQUIRED GIRL FROM WELL EDUCATED AND OFFICER FAMILY. EARLY MARRIAGE. CONTACT NO.09996073733,8968661065-e mail-colnarry@yahoo.com

* * *

WANTED INDIAN OR ABROAD MEDICO MATCH FOR SIKH LUBANA MBBS 26 YEARS OLD GIRL, HEIGHT 5'4". BROTHER IS ALSO DOCTOR. CONTACT NO. +919878398113

* * *

SUITABLE MATCH FOR LABANA SIKH 5'6", DOB 22-12-1988 PURE VEGETARIAN MBBS SERVING IN GROUP A IAS ALLIED SERVICES, REQUIRED SLIM AND BEAUTIFUL, MBBS/MD GIRL. CONTACT NO: 9463971957

* * *

SINCERE MATCH FOR LUBANA GENIOUS SUPERSPECIALIST DOCTOR. SIKH BOY 33/6' .S. M.CH (NEUEOSURGERY) BRAIN AND SPINE SURGEON . BRIF ANNULLED MARRIGE/ISSUELESS. CASTE NO BAR. CONTACTG-84273-72800/98146-58701. e-mail-lubananeurosurgeon@gmail.com

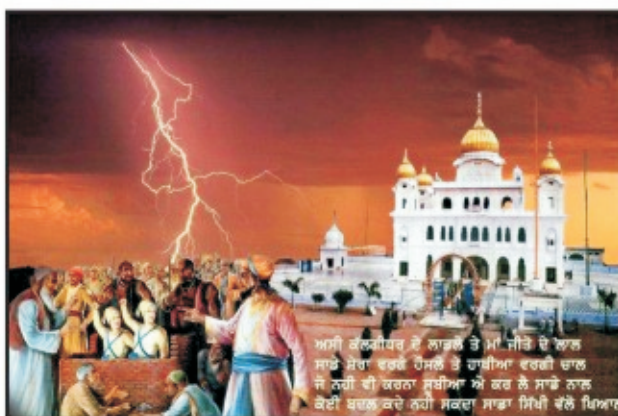
ਬੇਨਤੀ

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ (ਰਜਿ.) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲੋਂ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਲਈ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜੋੜਣ ਲਈ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਮੁਫਤ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹੁਣਯੋਗ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ। ਅਦਾਰਾ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ

ਬਾਬਾ ਮੁਖਣ ਸਾਹ ਲੁਥਾਣਾ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮੋਬਾਈਲ ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਕਮ ਕਲੀਨਿਕਲ ਵੈਨ ਵੱਲੋਂ ਤਹਿ ਨਰਾਇਣਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਅਤੇ ਰਾਜਪੁਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੈਂਪ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਸ਼

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਕੋਟਿਨ-ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਣਾਮ !

ਅਸੀਂ ਕਲਕੀਬਰ ਨੇ ਲਾਡਲੇ ਤੇ ਮਾਂ ਜੀਤੇ ਦੇ ਨਾਲ
ਸਾਡੇ ਸਿਰਾ ਵਰਠੇ ਹੋਸਲੇ ਤੇ ਚਾਬੀਆ ਵਰਠੀ ਚਾਲ
ਜੇ ਨਹੀਂ ਦੀ ਕਰਨਾ ਸਬੀਆ ਐ ਕਰ ਲੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ
ਕੋਈ ਬਚਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸਾਡਾ ਸਿੱਖੀ ਵੱਲੇ ਸਿਖਾਵ

